

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Simona Justin

**Spremembe merskega instrumenta v komparativnih raziskavah in omejitve
veljavnosti:
primer raziskave Evropska raziskava o kakovosti življenja**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Simona Justin

Mentorica: izr. prof. dr. Valentina Hlebec

**Spremembe merskega instrumenta v komparativnih raziskavah in omejitve
veljavnosti:
primer raziskave Evropska raziskava o kakovosti življenja**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

ZAHVALA

*Iskrena hvala mentorici izr. prof. dr. Valentini Hlebec
za vso pomoč, usmerjanje in dragocene nasvete ob nastajanju mojega diplomskega dela.*

*Hvala mojim staršem, Jožici in Tonetu,
sestram Suzani, Mateji in Valeriji ter
bratu Matjažu, ki ste verjeli vame in mi stali ob strani.*

*Hvala Urbanu
za vso ljubezen, potrpežljivost in spodbudne besede tekom študija.*

Hvala, ker si ob meni!

Hvala tudi vsem prijateljem, ki so mi vsa leta študija stali ob strani.

Spremembe merskega instrumenta v komparativnih raziskavah in omejitve veljavnosti: primer raziskave Evropska raziskava o kakovosti življenja

Eden izmed namenov komparativnih raziskav je tudi opazovanje sprememb v času in za potrebe takšnega raziskovanja potrebujemo nespremenjene anketne vprašalnike. Zaradi potrebe po izboljšanju merskih instrumentov, lahko pride do sprememb indikatorjev. Evropska raziskava o kakovosti življenja (EQLS) je bila do sedaj izvedena v letu 2003 in 2007. Pri pregledu obeh izvedb vprašalnika smo ugotovili spremembe v vprašanju, odgovoru in tudi merski lestvici. Zatorej nas zanima, ali te spremembe sistematično vplivajo na odgovarjanje anketirancev in povzročijo sistematično mersko napako. V ta namen smo naredili spletno anketo s principom deljenega vzorca, ki je bila izvedena v mesecu januarju in februarju 2011. Ugotovili smo, da sprememba v ubesedenju anketnega vprašanja, odgovora ali podvprašanja vpliva na odgovarjanje anketirancev le v primeru nestrpnosti med moškimi in ženskami. Razlike so statistično značilne tudi v primeru uvedbe kategorije niti-niti, dodanemu odgovoru »partner-ica/zakonec«, spremembi ekstremov in spremembi strukture anketnega vprašanja. V nadaljnji analizo smo preverjali še, za katere skupine anketirancev (moški ali ženske, mlajši ali starejši, bolj ali manj izobraženi) so razlike med vprašanji večje oziroma bolj zaznane.

Ključne besede: komparativne raziskave, spremembe v času, enakovrednost, Evropska raziskava o kakovosti življenja, demografski dejavniki.

Changes in the measurement instrument in comparative research and the limits of validity: a case study European Quality of Life Survey

One of the purpose of comparative research is also to observe changes in time. In order to study changes in time, survey questionnaire should be relatively fixed. Some changes may be introduced to improve quality of indicators. European Quality of Live survey (EQLS) has been carried out in twice, in year 2003 and 2007. If we compare those questionnaires, we find some differences in questions, answer categories and also in measurement scales. We would like to know, if changes systematically influence the respondents answers and cause a systematic measurement error. We conducted a split ballot experiment with both versions of EQLS questionnaire. Web survey, using convenience sample was carried out in Slovenia in January and February 2011. We found out, that change in question wording (most often changes in answer categories and measurement scales) has impact on respondents answering only in case of intension between men and women. Differences between questionnaire are statistically significant in case of added answer "neither agree nor disagree", added answer "partner/spouse", in case of changed extremes and in case of changes in structure of survey question. In further analysis we checked in which groups of respondents (male or female, young or old people, more or less educated people) are differences between questionnaire larger or more detected.

Keywords: comparative research, changes in time, equivalence, European Quality of Life Survey, demographic factors.

KAZALO

1	UVOD	8
2	ENAKOVREDNOST IN KOMPARATIVNE RAZISKAVE	10
3	NAMERNE IN NENAMERNE SPREMEMBE ANKETNIH VPRAŠANJ	15
3.1	VSEBINSKE SPREMEMBE VPRAŠANJ	15
3.2	MERJENJE SREDNJE VREDNOSTI	17
3.3	URAVNOTEŽENA IN NEURAVNOTEŽENA VPRAŠANJA	18
4	EVROPSKA RAZISKAVA O KAKOVOSTI ŽIVLJENJA	20
5	ANALIZA	21
5.1	RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	21
5.2	OPIS PODATKOV	21
5.3	DEMOGRAFSKA STRUKTURA VZORCA	22
6	VPLIV SPREMEMB ANKETNIH VPRAŠALNIKOV EQLS NA NAČIN ODGOVARJANJA	26
6.1	SPREMEMBE V UBESEDENJU ANKETNEGA VPRAŠANJA, ODGOVORA ALI PODVPRAŠANJA	27
6.2	SPREMEMBE MERSKE LESTVICE	32
6.2.1	Uvedba niti-niti kategorije	32
6.2.2	Dodan nov možen odgovor	42
6.2.3	Sprememba merske lestvice	49
6.2.4	Sprememba ekstremov	51
6.3	SPREMEMBA STRUKTURE ANKETNEGA VPRAŠANJA	54
7	ZAKLJUČEK	57
8	LITERATURA	60
9	PRILOGI	62
	PRILOGA A: UPORABLJENI DEMOGRAFSKI DEJAVNIKOV	62
	PRILOGA B: POVEZANOST MED DEMOGRAFSKIMI DEJAVNIKI, LETOM IZVEDBE VPRAŠALNIKA IN OCENO ZDRAVSTVENEGA STANJA	63

KAZALO TABEL

Tabela 5.1: Spolna struktura anketirancev	22
Tabela 5.2: Starostna struktura anketirancev	22
Tabela 5.3: Povprečna starost.....	22
Tabela 5.4: Izobrazbena struktura anketirancev	23
Tabela 5.5: Dohodkovna struktura anketirancev	23
Tabela 5.6: Tip krajevne skupnosti	24
Tabela 5.7: Število družinskih članov	24
Tabela 5.8: Namen uporabe interneta.....	25
Tabela 6.1: Nestrpnost med družbenimi skupinami	27
Tabela 6.2: Povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in nestrpnost med družbenimi skupinami	28
Tabela 6.3: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika in nestrpnost med moškimi in ženskami	29
Tabela 6.4: Osebni stiki izven gospodinjstva	31
Tabela 6.5: Povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in osebni stiki izven gospodinjstva.....	31
Tabela 6.6: Strinjanje s trditvami	32
Tabela 6.7: Rekodirane vrednosti spremenljivke strinjanje s trditvami (EQLS 2007)	33
Tabela 6.8: Povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in strinjanje s trditvami	34
Tabela 6.9: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika ter trditvijo »Glede prihodnosti sem optimističen-a«.....	35
Tabela 6.10: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika ter trditvijo »Če hočeš dandanes uspeti, si prisiljen delati stvari, ki jih nebi« oziroma »Če hočeš dandanes uspeti, moraš početi stvari, ki niso pravilne«	37
Tabela 6.11: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika ter trditvijo »Ne počutim se kot del današnje družbe/Počutim se izključen(-a) iz družbe)«.....	39
Tabela 6.12: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika in »Življenje je dandanes postalo tako zapleteno, da se v njem skoraj ne najdem več«.....	41
Tabela 6.13: Pomoč v življenjskih situacijah	42
Tabela 6.14: Rekodirana spremenljivka pomoč v življenjskih situacijah (EQLS 2007).....	43
Tabela 6.15: Povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in pomoč v življenjskih situacijah.....	44

Tabela 6.16: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika ter trditvijo »Če bi bili nekoliko depresivni in bi potrebovali nekoga, s katerim bi se pogovorili« oziroma »Če bi bili nekoliko potrti in bi potrebovali nekoga za pogovor«	45
Tabela 6.17: Povezanost med demografskimi dejavniki, leto izvedbe raziskave in »Če bi nujno potrebovali 500 EUR (116,00 SIT), da bi se rešili iz neke stiske«	46
Tabela 6.18: Udeležba na volitvah	48
Tabela 6.19: Rekodirana spremenljivka udeležba na volitvah (EQLS 2007)	48
Tabela 6.20: Povezanost med vrsto vprašalnika in udeležbo na volitvah	48
Tabela 6.21: Število ur opravljanja dejavnosti	49
Tabela 6.22: Rekodirane vrednosti spremenljivke število ur na dan opravljanja dejavnosti	49
Tabela 6.23: Vpliv spremembe na povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in število ur na dan opravljanja dejavnosti	50
Tabela 6.24: Rekodirane vrednosti spremenljivke število ur na teden opravljanja dejavnosti	50
Tabela 6.25: Vpliv sprememb na povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in število ur na teden opravljanja dejavnosti	50
Tabela 6.26: Ocena zdravstvenega stanja.....	51
Tabela 6.27: Rekodirana spremenljivka ocena zdravstvenega stanja (EQLS 2003 in EQLS 2007)	51
Tabela 6.28: Povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in ocena zdravstvenega stanja.....	52
Tabela 6.29: Povprečje in standardni odklon za oceno zdravstvenega stanja (prvotne vrednosti)	52
Tabela 6.30: Povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in ocena zdravstvenega stanja (t-test).....	52
Tabela 6.31: ANOVA za povprečno oceno zdravstvenega stanja (prvotne vrednosti).....	53
Tabela 6.32: Dolgotrajne bolezni	54
Tabela 6.33: Rekodirana spremenljivka dolgotrajne bolezni (EQLS 2007)	55
Tabela 6.34: Povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in dolgotrajne bolezni.	55
Tabela 6.35: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika in dolgotrajnimi boleznimi	56
Tabela A.1: Seznam uporabljenih demografskih dejavnikov in način rekodiranja.....	62
Tabela B.2: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika in oceno zdravstvenega stanja.....	63

1 UVOD

Začetki komparativnega raziskovanja segajo v obdobje po drugi svetovni vojni in v tem času se že pojavi standardizirano raziskovanje. Sociologi in raziskovalci so pojem poimenovali komparativna sociologija, katere namen pa ni samo raziskovanje ene družbe v določenem časovnem obdobju, temveč je ta vrsta raziskovanja lahko mednacionalna (*cross-national*), medkulturna (*cross-cultural*) in zgodovinska (*cross-historical*). Pomembnejši premiki v komparativnih raziskavah se začno po letu 1967, ko je Marsh izdal knjigo *Comparative Sociology*, v kateri je opisanih več kot 1,000 komparativnih študij, 15 let kasneje pa Marsh in J.A. Armer izdata nov pregled komparativnih raziskav. K tem študijam lahko dodamo še študije, ki se nanašajo na določeno družbo, z vsemi karakteristikami in spremembami v družbi, skupno pa jim je komparativno primerjalni potencial. Torej, pridobljeni podatki morajo biti primerni za preverjanje socioloških teorij, obenem pa morajo imeti časovno širino (Nowak 1989, 35).

Kot smo že omenili je ena izmed lastnosti komparativnih raziskav tudi raziskovanje ene družbe v določenem časovnem obdobju. Če želimo raziskovati eno družbo v dveh časovnih točkah, moramo imeti enakovreden merski instrument. Na kakovost anketnih podatkov lahko vplivajo značilnosti merskega instrumenta, kot je merska lestvica in odgovori, kontekst anketnega vprašanja, način zbiranja podatkov. Razlike, ki so nastale kot posledica spremembe merskega instrumenta, vplivajo na kakovost podatkov, saj lahko te spremembe povzročijo, da so zbrani podatki neprimerljivi. Kot primer lahko navedemo mednacionalno študijo, kjer je v eni državi uporabljena 5 stopenjska lestvica, v drugi državi pa 4 stopenjska lestvica. Seveda sta povprečni vrednosti popolnoma neprimerljivi, saj ljudje različno interpretirajo dve različni merski lestvici. To pa vsekakor pomeni, da je porazdelitev spremenljivke v eni državi popolnoma neprimerljiva s porazdelitvijo iste spremenljivke v drugi državi (Scherpenzeel 1995, 225). Sprememba merske lestvice je lahko le ena izmed sprememb, ki se pojavi v anketnih vprašalnikih, in namen pričujočega dela je raziskati, ali sprememba anketnega vprašalnika v dveh časovnih točkah, vpliva na odgovarjanje anketirancev.

V pričujočem delu se torej posvečamo raziskovanju ene družbe v dveh časovnih točkah. Analizirali bomo Evropsko raziskavo o kakovosti življenja, ki je bila do sedaj izvedena v dveh časovnih točkah, prvič leta 2003 in drugič leta 2007. Pri primerjavi obeh izvedb

slovenskega prevoda anketnega vprašalnika smo ugotovili nekatere spremembe, ki se nanašajo na spremembo v ubesedenju anketnega vprašanja, odgovora ali podvprašanja, spremembo merske lestvice in strukturno spremembo anketnega vprašanja. Predpostavljamo namreč, da spremembe v ubesedenju anketnega vprašanja, odgovora ali podvprašanja ne vpliva na odgovarjanje anketirancev, medtem, ko sprememba merske lestvice in sprememba strukture anketnega vprašalnika ima vpliv na odgovarjanje anketirancev.

Za potrebe diplomskega dela smo pripravili spletno anketo, v kateri smo preverjali obe izvedbi anketnih vprašanj. Spletna anketa je bila aktivna v mesecu januarju in februarju 2011. V analizi bomo naprej ugotavljali, ali obstaja povezanost med spremenljivkami, glede na leto izvedbe vprašalnika. V kolikor bomo ugotovili, da so spremembe statistično značilne, bomo v naslednjem koraku poskušali spremembe pojasniti še z demografskimi spremenljivkami (spol, starost in dokončana izobrazba). Na tej točki nas tako zanima, v katerih skupinah anketirancev (moški ali ženske, mlajši ali starejši, bolj ali manj izobraženi) so razlike v spremembi anketnega vprašanja bolj zaznane.

Diplomsko delo je v grobem razdeljeno na dva dela, teoretičnega in empiričnega. V prvem, teoretičnem delu se bomo osredotočili na pomen enakovrednosti merske lestvice in enakovrednosti prevoda v komparativnih raziskavah ter na namerne in nenamerne spremembe anketnega vprašalnika.

V empiričnem delu diplomskega dela bomo razlike, ki smo jih odkrili pri primerjavi Evropske raziskave o kakovosti življenja podrobneje analizirali in tako podali odgovor na vprašanje, ali spremembe anketnega vprašalnika sistematično vplivajo na odgovarjanje anketirancev ter na ta način povzročijo mersko napako.

2 ENAKOVREDNOST IN KOMPARATIVNE RAZISKAVE

Komparativne raziskave predstavljajo širok pojem, ki vključuje tako kvalitativne kot tudi kvantitativne metode za primerjavo družbenih pojavov. Družbeni pojavi raziskovanja so različni in pogosto temeljijo na geografskih, političnih, nacionalnih in regionalnih primerjavah. Glavni namen komparativnih raziskav pa je ugotoviti podobnosti in spremembe družbenih pojavov. Raziskovanje podobnosti temelji na splošni teoriji in iskanju univerzalnih ali osnovnih splošnih konceptov v različnih kontekstih, medtem ko se iskanje sprememb bolj osredotoča na kontekst in razlike, z namenom razumevanja določenih specifičnosti. Namen ni samo primerjava med pojavi in ugotavljanje razlik med njimi, ampak tudi razkrivanje določenih vidikov pojava, ki jih je brez primerjave težko ugotoviti (Mills in drugi 2006, 621).

Podatke o družbenih pojavih lahko zbiramo na 3 ravneh – strukturni, primerjalni in medčasovni. Pri strukturni ravni nas zanima družba kot homogen prostor, zato opazujemo razlike med družbenimi skupinami (sloji, razredi, generacijske skupine, itd). Primerjalno raven zanimajo razlike med družbami kot celotami, tretja vrsta pa opazuje spremembe v času, na ravni celotne družbe ali podskupin. Pri longitudinalnem raziskovanju nas torej zanima časovna razsežnost, gibanje spremenljivke oziroma pojava v času (Malnar 2010, 55).

Komparativne longitudinalne raziskave so ene izmed najbolj kompleksnih raziskav, kjer se podatki zbirajo za vsako spremenljivko posebej, v dveh ali več časovnih točkah (Kallas in Linardis 2011 67). V idealnih primerih ponovitve ponavljamo v enakomernih časovnih razponih, s čimer se tvori časovna vrsta, ki nam izriše sliko trenda (Malnar 2010, 56). Zbiranje podatkov v več časovnih točkah temelji na podlagi skupne podatkovne sheme, ki se lahko oblikuje pred zbiranjem podatkov, ali naknadno, po zbiranju podatkov. Možno je, da pride do spremembe v dveh časovnih točkah (npr. verbalne spremembe, spremembe v kategorijah odgovorov, spremenjen vrstni red vprašanj), prav tako pa je možno, da so dodana nova vprašanja, nekatera vprašanja pa so iz vprašalnika izključena. Zaradi vseh sprememb, do katerih pride med dvema ali več časovnimi točkami, je težko ugotoviti, ali te spremembe tudi vplivajo na podatke (Kallas in Linardis 2011, 67-68). Eden izmed nezaželenih problemov v komparativnih raziskavah so razlike v merskih instrumentih, saj so podatki različnih študij neprimerljivi (Johnson 1998; Saris 1998; Van de Vijver 1998). Namreč, potrebna je ponavljajoča se presoja veljavnosti instrumenta (vprašalnika) v času in morebitno upadajočo

veljavnost kazalcev, saj lahko anketiranci v različnih časovnih obdobjih razumejo različno zaradi drugačnih družbenih okoliščin ali konkretnih dogodkov. Zasnova raziskave izgubi smisel oziroma veljavnost, če se metodologija izvedbe pomembno spreminja, četudi sam vprašalnik ostaja enak (Malnar 2010, 57). Komparativne raziskave torej predstavljajo mnogo metodoloških izzivov, ki ovirajo ali spodbujajo raziskovalce za nadaljnjo delo.

V mednacionalnih raziskavah, kjer primerjamo podatke ene države s podatki druge države, je potrebno zagotoviti **enakovreden merski instrument**, saj je le tako mogoče primerjati koncepte v vseh kulturnih okoljih (Yapark 2002, 4). Številni avtorji, ki so že preučevali medkulturne raziskave, so poudarili dva merska problema: neenakovrednost vprašanj ter težave pri doseganju zanesljivosti in veljavnosti (Parameswaran in Yapark; Mint in ostali v Yapark 2002, 3). Tudi Craig in Douglas (2000) menita, da je enakovrednost vprašanja in merske lestvice eden izmed bistvenih problemov komparativnih raziskav. Problem enakovrednosti merske lestvice razdelita na enakovrednost merske lestvice (uporaba iste merske lestvice v vseh kulturnih okoljih) ter enakovrednost odgovorov. Če nam uspe vzpostaviti ti dve enakovrednosti, so podatki ene države primerljivi s podatki druge države (Craig in Douglas 2000). Koncept enakovrednosti torej v tem kontekstu meri isto lastnost v skupini, narodu ali kulturi. Nujnost enakovrednosti merskega instrumenta nas tudi sili, da so pridobljeni podatki raziskav uporabni za nadaljnje analize, kot je raziskovanje razlik znotraj demografskih dejavnikov, kot so spol, starost, rasa in družbeni razred (Mills in drugi 2006, 623).

Enako velja tudi za primerjavo podatkov ene države v dveh časovnih točkah. Namreč, z uporabo dveh različnih merskih lestvic v dveh časovnih točkah, prav tako ne moremo doseči enakovrednih odgovorov anketirancev, saj je vsaka merska lestvica pri anketirancu interpretirana na drugačen način in so torej podatki med sabo neprimerljivi.

Številni avtorji, ki so se v svojih študijah že soočali s problemom merske neenakovrednosti, ugotavljajo, da je še vedno prisotno pomanjkanje znanja za ugotavljanje te vrste enakovrednosti. Steenkamp in Baumgartner (1998, 78-88) menita, da ta problem nastane iz več vzrokov:

- različni načini merjenja, ki predstavljajo nekakšno težavo pri multikulturnih in multinacionalnih študijah,
- pomanjkanje soglasja glede terminologij med raziskovalci mednacionalnih raziskav,

- raziskovalčevo nepoznavanje modela merjenja, vključno s spremenljivkami,
- metodološki zapleti pri testiranju in zagotavljanju merske enakovrednosti,
- pomanjkanje soglasja med mednacionalnimi raziskovalci in sicer do katere točke morajo biti merski instrumenti usklajeni, da lahko naredimo ustrezne mednacionalne raziskave, ter
- odsotnost smernic med raziskovalnimi skupnostmi, da bi ugotovili, kako nek indikator doseže odsotnost sprememb v mednacionalnem raziskovanju.

Scherpenzelova (1995, 226-242) je za ugotavljanje enakovrednosti merske lestvice naredila eksperiment, kjer je primerjala štiri različne tematike - zadovoljstvo z življenjem, zadovoljstvo s stanovanjsko situacijo, zadovoljstvo s finančnim stanjem ter zadovoljstvo z družbenimi stiki. Uporabila je metodo MTMM¹, in tri vrste merskih lestvic: 100 stopenjska številna lestvica, 10 stopenjska številna lestvica in 5 stopenjska lestvica (v eni študiji 4 stopenjska), v eni izmed preučevanih držav pa je bilo uporabljeno tudi ocenjevanje z dolžino črte. V analizi je ugotovila, da je porazdelitev med državami sicer konstantna, vendar se pojavijo druge individualne razlike med vprašalniki, ki vplivajo na kakovost merjenja:

- *vsebina vprašanja*: zadovoljstvo z življenjem, stanovanjsko situacijo, finančnim stanjem in družbenim stiki,
- *lestvica odgovorov*: 4 ali 5 stopenjska lestvica s kategorijami, 10 ali 100 stopenjska številna lestvica ali ocenjevanje z dolžino črte,
- *način zbiranja podatkov*: face-to-face, intervju, telefonski intervju, anketa poslana po elektronski pošti in telepanel,
- *pozicija vprašanja v vprašalniku*: zaporedna vrsta vprašanja: med 1. in 5. mestom, med 6. in 49. mestom, ter 50. ali višje mesto,
- *MTMM model - čas med ponovitvami intervjuja*,
- *MTMM model – zaporedje ponovitev in*
- *država*.

Ugotovila je, da so imeli anketiranci največ težav pri oceni zadovoljstva z življenjem in izkaže se, da je bilo to vprašanje preveč splošno, ne glede na državo. Nekatere države so se soočale s problemom ocene zadovoljstva z družbenimi stiki, saj se interpretacija stikov razlikuje glede na jezik in državo in nekateri anketiranci niso znali pravilo interpretirati to

¹ Za MTMM (multitrait multimethod) metodo je značilno, da preverja vsaj tri različne merske konstrukte ali lastnosti, ki so merjene s vsaj tremi različnimi merskimi lestvicami.

vrsto zadovoljstva. V metaanalizi je ugotovila, da je za zanesljivost podatkov najbolj primerno ocenjevanje zadovoljstva z dolžino črte in 10 stopenjska številna lestvica, najprimernejše metoda zbiranja podatkov pa je face-to-face anketiranje in telefonsko anketiranje. Najpomembnejši dejavnik zanesljivosti in veljavnosti podatkov je država. Za veljavnost podatkov pa se izkaže, da je najbolj primerno ocenjevanje z dolžino črte ali 5 stopenjska lestvica, koncept, ki ga merimo naj bo v vprašalniku med 6. in 45. vprašanjem, metoda zbiranja podatkov pa je face-to-face anketa. Za doseganje najvišje zanesljivost podatkov pa je potrebno uporabiti 10 stopenjsko številno lestvico, vprašanje pa naj bo zastavljeno na začetku telepanela.

Tudi Költringer (1995, 217-219) se je ukvarjal z merjenjem kakovosti različnih anketnih vprašanj. Za preverjanje zanesljivosti in veljavnosti je uporabil metodo MTMM. Ugotovil je, da na kakovost merjenja vplivajo naslednji dejavniki:

- *tip in dolžina merske lestvice*: dolžina merske lestvice ima največji vpliv na kakovost merjenja. Najbolj primerna lestvica je 5 ali 7 stopenjska. Bolj primerna je neprekinjena lestvica kot pa kategorična lestvica.
- *vrsta zelenega podatka v kombinaciji z občutljivostjo teme*: neobčutljiva vprašanja so bolj primerna kot vedenjska vprašanja. Občutljiva osebna vprašanja in vedenjska vprašanja imajo enako težo.
- *dolžina uvoda v kombinaciji z dolžino spodbude*: za zanesljivost podatkov je najbolj primeren kratek uvod in kratka spodbuda, za veljavnost podatkov pa srednje dolg uvod in dolga spodbuda.
- *pozicija vprašanja v vprašalniku*: ima pozitiven vpliv tako na zanesljivost kot tudi veljavnost podatkov. Najnižja kakovost podatkov je pridobljena z »ogrevanjem« in z vprašanji, ki so postavljeni na konec dolgega vprašalnika, saj anketiranci in anketar že postanejo utrujeni.
- *dolžina in relativno majhen obseg vprašanja*: eno vprašanje ima višjo zanesljivost kot pa sklop vprašanj. Sklop vprašanj, kjer je skupen uvod in ista merska lestvica zmanjša zanesljivost, vendar ne pa tudi veljavnosti. Sklop vprašanj pospeši nepremišljenost v smeri vprašanja in odgovora nanj. Če je v enem sklopu manj kot 12 vprašanj, to ne vpliva na kakovost podatkov.
- *starost in izobrazba anketiranca v kombinaciji s profesionalnostjo anketarja*: starost in izobrazba sta najpomembnejši spremenljivki, ki vplivata na kakovost podatkov.

Kljub temu pa je v analizi ugotovil, da starost, izobrazba in profesionalnost anketarja nimajo večjega vpliva na kakovost podatkov.

Ugotovil je tudi, da odgovor »ne vem« ne vpliva na kakovost merjenja. Majhen vpliv na kakovost merjenja imajo še dejavniki kot je ime spremenljivke, navodilo za prvič omenjeno kategorijo, srednja vrednost, simetrija merske lestvice, uravnoteženo ali neuravnoteženo vprašanje ter časovno obdobje, namenjeno enemu vprašanju (Költringer 1995, 218). Ugotavlja tudi, da je priporočljiva uporaba srednje vrednosti v merski lestvici. Srednja vrednost je namreč kategorija med pozitivnim in negativnim odgovorom, kjer anketiranci izražajo svoja mnenja in občutke (Költringer 1995, 223).

Spremembe merskega instrumenta lahko nastanejo tudi zaradi **prevoda**, saj kakovosten prevod prav tako prispeva k enakovrednosti podatkov. Cilj prevoda je namreč zagotoviti, da je isti merski instrument v vseh državah merjen na enak način (Yapark 2002, 6). Enakovrednost dražljajev je dokaj enostavna naloga, težja naloga pa je zagotovitev enakovrednost dražljajev v različnih kulturah (Craig in Douglas 2000). Izkaže se, da je enosmeren prevod merskega instrumenta iz glavnega jezika v enega ali več jezikov nespremenljiv, zato raziskovalci za doseganje optimalnega prevoda uporabljajo različne tehnike. Najpogosteje uporabljena metoda je povratni prevod (Johnson 1998; Craug in Douglas 2000). Obstaja sicer nešteto različic te metode, toda osnovni postopek zahteva dvojezično osebo, ki prevede izviren vprašalnik v ciljni jezik. Nato druga dvojezična oseba, ki ne sme videti izvirnega vprašalnika, prevede ciljno verzijo vprašalnik v izviren jezik. Pri primerjavi začetne in povratne verzije se odpravijo še določena neskladja in končni produkt je vprašalnik v jeziku ciljne države (Johnson 1998, 17-18). Tehnika sicer ima marsikatero slabosti, nekateri namreč menijo, da je metoda prisposoda za »črno skrinjico« (Harkness v Johnson 1998, 18), nekateri avtorji pa menijo, da je tehnika neprimerna, saj ne upošteva določenih metodoloških zahtev (Brislin in drugi v Johnson 1998, 18). Različne pristope povratnega prevoda so razvili še Werner in Campbell (v Johnson 1998, 18), ki oblikujeta dve formi povratnega prevoda in sicer simetrično in nesimetrično, Andersons (v Johnson 1998, 19) meni, da je prevajanje potrebno narediti v več skupinah. Sperber in drugi (v Johnson 1998, 19) predstavijo še eno izmed možnih alternativ povratnega prevoda, kjer prevod vprašalnika prepustimo vsebinskim strokovnjakom (npr. študentom medicine). Harkness (v Johnson 1998, 19) pa predlaga, da je prevod potrebno narediti z glasnim mišljenjem, in sicer z kognitivnimi metodami.

Katera metoda prevoda je najprimernejša je vsekakor težko ugotoviti, saj imajo vse določene prednosti in tudi slabosti. Cilj vseh tehnik prevoda pa je vsekakor zagotoviti, da je merski instrument razumljen v ciljnih jezikih.

3 NAMERNE IN NENAMERNE SPREMEMBE ANKETNIH VPRAŠANJ

3.1 Vsebinske spremembe vprašanj

Ena izmed možnih sprememb anketnega vprašanja v dveh časovnih točkah je vsebinska sprememba anketnega vprašanja. Kallas in Lindaris (2011, 76) menita, da v raziskavah uporaba dveh popolnoma enakih vprašanj ni pogosta. Tudi pri komparativnih vprašanjih se zgodi, da se med dvema časovnima točkama spremenijo nekatere besede ali celotno vprašanje, te spremembe pa so lahko namerne ali nenamerne. Vsekakor pa je težko ugotoviti, ali spremembe v ubesedenju vprašanja vplivajo na podatke.

Najlažji način, s katerim ugotovimo, ali ima izraz enakovreden pomen v vseh preučevanih kulturah pri komparativnem raziskovanju, je pregled frekvenčne porazdelitve. Če je porazdelitev istega anketnega vprašanja v dveh kulturah različna, potem ta beseda nima enakovrednega pomena v teh dveh kulturah (Price in Mombour v Johnson 1998, 16). Torej, spremembe v ubesedenju anketnega vprašanja lahko spremenijo frekvenčno porazdelitev (Davis v Schuman in Presser 1981, 275).

Schuman in Presser (1981, 275-296) sta v svojih eksperimentih preverjala vsebinske spremembe anketnih vprašanj, kjer sta ugotavljala vpliv izbire ali način izgovorjave besed na rezultate. Ugotovila sta, da je pomemben izbor ključnih besed, ker zagotavlja skupni jezikovni okvir za opredeljevanje in predstavljanje tematike ter vključuje socialne simbole trajnega pomena. V eksperimentih sta preverjala uporabo dveh izrazov »prepovedati« in »ne dovoliti«. Ugotovila sta, da se je odstotek izbranih odgovorov razlikoval glede na uporabo izraza, obenem pa ga povezujeta tudi z deležem odgovorov »ne vem«, ki je prav tako naraščal z abstraktnostjo obravnavane teme. Učinek sta našla pri vprašanjih z različno težavnostjo slovnične strukture in različno stopnjo abstraktnosti, pojav pa ni povezan z izobrazbo. Poleg tega pa sta ugotovila, da lahko bolj prefinjene vsebinske spremembe povzročijo večji učinek kot pa bolj grobe spremembe.

Molenaar (v Hlebec 1996, 42) je prav tako raziskoval učinek spremembe anketnega vprašanja, le da je uporabil neeksperimentalen pristop. Za enote analize je uporabil vprašanja, frekvenčne porazdelitve odgovorov in omejeno število kontrolnih spremenljivk. Analiziral je odvisnost parametrov frekvenčnih porazdelitev odgovorov (povprečna vrednost, standardni odklon ter odstotek nevsebinskih odgovorov) od vsebine in oblike vprašanj. V analizi je ugotovil, da variabilnost parametrov najbolje pojasnjujejo vsebinske spremembe vprašanj, nato vsebina vprašanj in najmanj položaj vprašanj. Odsotnost odgovora brez mnenja je zmanjšal odstotek nevsebinskih odgovorov. Pri vprašanih z dvema možnima odgovoroma (da/ne) je bil delež nevsebinskih odgovorov večji, kot pa pri vprašanju z več možnostmi, prav tako pa je bil učinek večji pri vprašanih o politiki. Učinek je povezan s težavnostjo vprašanja in zmanjšanjem števila možnih odgovorov. Standardni odklon se veča z večanjem števila možnih odgovorov. Težnja k izbiri vmesnih alternativ je večja, ko so odgovori vidno predstavljeni s kartico. Zanimiva ugotovitev je tudi učinek pozitivne teme. Namreč, če je tema predstavljena pozitivno, bodo anketiranci na lestvici možnih odgovorov bolj verjetno izbrali pozitivne odgovore, prav tako bodo odgovori bolj pozitivni, če je pozitivna stran močnejše poudarjena, pristransko ali čustveno predstavljena v besedilu. Neeksperimentalen pristop, ki ga je uporabil avtor ni vedno primeren, saj je treba imeti podatke, ki so homogeni v več razsežnostih, prav tako lahko uporabimo le vprašanja, ki se že uporabljajo v anketah. Molenaar je moral iz analize izključiti številске spremenljivke, ki opisujejo značilnosti anketirancev in anketarjev, kot tudi mere vsebinske problematičnosti vprašanja (družbeno zaželenost, težavnost, občutljivost, itd.).

Schuman (v Hlebec 1996, 42) je kritično izpostavil uporabo robnih frekvenc pri interpretaciji rezultatov anketnih vprašanj v absolutnem smislu. Robne frekvence se namreč lahko bistveno spremenijo ob uporabi različnih ključnih besed, obenem pa robne frekvence odsevajo raziskovalčev referenčni okvir. Veliko tem se obravnava v javnih medijih na zelo splošen način, zato bo spremenjeno vsebino vprašanja spremljala tudi sprememba porazdelitve odgovorov. Za ocenjevanje vedno potrebujemo tudi druge primerljive podatke, zato predlaga naslednje rešitve: v anketo naj se vedno doda nekaj vprašanj brez vnaprej podanih možnih odgovorov. Taka vprašanja bodo predstavila referenčni okvir anketirancev in bodo dobra osnova za interpretacijo drugih rezultatov. Poleg tega naj se o vsaki temi zastavi več različnih vprašanj, ki bodo posredovala informacije o poznavanju teme, verovanjih, mnenjih in moči mnenja, pri temah, ki so še posebej problematične je priporočljiva predstavitev z več zornih kotov.

3.2 Merjenje srednje vrednosti

Schuman in Presser (1981, 161-162) v svojem delu raziskujeta vpliv in merjenje srednje vrednosti na odgovarjanje anketirancev. Večina anketnih vprašanj ima namreč lestvico, kjer je potrebno izbrati med dvema alternativama. Seveda je vmes tudi logična srednja vrednost, s katero anketiranci najlažje opredelijo svoje stališče. Raziskovalci morajo dobro razmisliti, ali je srednja možnost odgovora jasno postavljena v vprašanje, ali pa je odgovor ponujen sam od sebe, torej brez vnaprejšnjega opozorila v samem vprašanju. Avtorja zanima, ali ima ta odločitev vpliv na odgovarjanje anketirancev. Menita namreč, da sta možni dve posledici in sicer, da se frekvenčna porazdelitev drugih odgovorov spremeni, če je srednja možnost vključena ali izključena, ter da se razmerje do drugih vrednosti spremeni, če je na voljo srednja vrednost. V ta namen sta naredila več eksperimentov, kjer sta v ponujeni obliki vprašalnika anketirancem prebrala srednjo vrednost (offered form), v opuščeni obliki pa srednje vrednosti nista prebrala, a je le ta bila na voljo (omitted form).

Ugotovila sta, da srednja vrednost, ki je dodana na koncu vprašanja bolj posledica zaporednega in ne logičnega položaja. Poleg tega pa je možno, da to pravzaprav ni učinek zaporedja, ampak zgolj posledica pozicije srednje vrednosti v vprašanju. Prav tako ugotavljata, da med obema oblikama ni razlik v načinu odgovarjanja, če iz izračunov izključimo srednjo vrednost. To so sicer ugotovili že Rugg in Cantril, Tamulonis, Stember in Hyman (v Schuman in Presser 1981, 169).

Zanimiva je tudi ugotovitev, da je srednja vrednost pravzaprav podobna odgovoru »ne vem«, saj privlači ravno tiste osebe, ki bi sicer odgovorile »ne vem«, vendar iz vsebinskih razlogov raje izberejo srednjo vrednost, poleg tega pa srednja vrednost zmanjša število odgovorov »ne vem«. Možna razlaga je tudi, da osebe, ki so reševale opuščeno obliko resnično ne morejo izbrati med dvema podanima alternativama (Schuman in Presser 1981, 170).

Avtorja nadalje zanima, ali je izobrazba povezana z ponujeno in opuščeno obliko, kjer se izkaže, da izobrazba ne vpliva na odgovarjanje anketirancev glede na obliko vprašalnika (Schuman in Presser 1981, 171). Ugotavljata tudi, da osebe, ki ne čutijo povezanosti s tematiko, pogosteje odgovarjajo na podano srednjo vrednost, zato je mogoče sklepati, da anketiranci, ki so reševali ponujeno obliko, ne odgovarjajo na robne vrednosti. Osebe, ki čutijo močno povezanost s tematiko in imajo že oblikovano stališče, tudi lestvica odgovorov s

ponujeno srednjo vrednostjo ne vpliva na odgovarjanje anketirancev. Prav tako je ena izmed bistvenih ugotovitev tudi ta, da ponujena srednja vrednost poveča odstotek odgovorov v tej kategoriji (Schuman in Presser 1981, 171-178).

3.3 Uravnotežena in neuravnotežena vprašanja

Anketna vprašanja so bolj ali manj nevtralna, kar pomeni, da v samem vprašanju ni podano, kateri odgovor je bolj pravilen. Nekatera vprašanja so postavljena na način, da vsebujejo samo kratek povzetek vprašanja, medtem, ko nekatera vprašanja vsebujejo tudi argumente za eno ali drugo stran in s tem že nakažejo kakšen je bolj pravilen odgovor. Schumana in Presserja (1981, 179-180) zanima, ali manjše vsebinske spremembe v vprašanju povzročijo bolj jasno izbiro na lestvici možnih odgovorov ter ali dodana vsebina k negativnemu argumentu v vprašanju spremeni odgovarjanje anketirancev. Najenostavnejši način pri postavitvi vprašanja je, da anketiranca postavimo v vsakdanje življenje, pri tem pa je pomembno, da so vsi odgovori, tako pozitivni, kot tudi negativni, pravilni.

Avtorja sta v svojih eksperimentih ugotavljala vpliv formalno uravnoteženih² in neuravnoteženih³ vprašanj na odgovarjanje anketirancev. Ugotovila sta, da je razlika v odgovarjanju izredno majhna, poleg tega pa razlike niso statistično značilne. Testirala sta tudi formalno obliko uravnoteženega vprašanja, kjer se oba odgovora, pozitivni in negativni, pojavita skupaj. Tudi tu sta ugotovila, da razlike niso značilne. Učinek prav tako ni povezan z izobrazbo, spolom, raso, starostjo, vedenjem o aktualnih informacijah in zanimanjem (Schuman in Presser 1981, 181-189).

Ker so vprašanja pogosto vsebinska je zatorej nemogoče reči, kdaj je vprašanje uravnoteženo in kdaj neuravnoteženo. Anketiranci, ki nimajo vedenja o določeni temi, se bodo prej postavili na negativno stran, kot pa na pozitivno. Podan protiargument v samem vprašanju je v petih primerih od devetih vplival na odgovarjanje anketirancev. Zato je zaželena uporaba protiargumenta v navodilih pri posameznih vprašanjih, poleg tega pa protiargument, ki je napisan večkrat, vpliva na odgovarjanje anketirancev (Schuman in Presser 1981, 189-192).

² Primer uravnoteženega vprašanja: If there is a serious shortage this winter, do you think there should be a law requiring people lower the heat in their homes, or do you oppose such a law? (Should be a law; Oppose such a law)

³ Primer neuravnoteženega vprašanja: If there is a serious fuel shortage this winter, do you think there should be a law requiring people lower the heat in their homes? (Yes, should be a law; No, not a law).

Pri preverjanju razlik med obliko vprašanja in izobrazbo se izkaže, da so razlike med formalno uravnoteženim vprašanjem in vprašanjem z vsebinskim protiargumentom večje med moškimi kot ženskami, starimi od 31 do 50 let (med mladimi in starimi ni razlik). Še večje razlike pa so se pokazale med bolj izobraženimi. Očitno ima dodan protiargument pri vprašanju vpliv na različne demografske skupine (Schuman in Presser 1981, 192-199).

Ogledali smo si torej tri značilne eksperimente, kjer sta Schuman in Presser raziskovala vsebinske spremembe vprašanja, merjenje srednje vrednosti v merski lestvici odgovorov ter uravnotežena in neuravnotežena vprašanja. V nadaljevanju sledi opis Evropske raziskave kakovosti življenja, na kateri temelji celoten empiričen del diplomskega dela.

4 EVROPSKA RAZISKAVA O KAKOVOSTI ŽIVLJENJA

Naša celotna analiza, ki je prikazana v naslednjih dveh poglavjih, temelji na Evropski raziskavi o kakovosti življenja, zato si oglejmo nekatere značilnosti te raziskave.

Evropska raziskava o kakovosti življenja (*angl.* European Quality of Life Surveys – EQLS) je reprezentativna raziskava, ki temelji na anketiranju gospodinjstev in predstavlja ambiciozen poskus raziskovanja kvalitete življenja med državami. Prav tako je raziskava vir informacij, saj poudarja izzive, s katerimi se soočajo na novo pridružene članice Evropske Unije (Arhiv družboslovnih podatkov, 2011).

Evropska raziskava o kakovosti življenja se izvaja na vsake štiri leta. Raziskava je bila prvič izvedena leta 2003, v njej je sodelovalo 26.000 anketirancev in je zajemala 28 držav (od tega 25 držav članic Evropske unije in 3 države kandidatke). Drugič je bila izvedena leta 2007, v kateri je sodelovalo 27 držav članic Evropske unije, Norveška in tri države kandidatke (Turčija, Makedonija in Hrvaška). Raziskava EQLS preučuje vrsto tem, ki se nanašajo na kakovost življenja, kot je zaposlovanje, dohodek, izobraževanje, stanovanjska ureditev, družina, zdravje, delo in zasebno življenje, zadovoljstvo z življenjem in enakosti v družbi. Cilj raziskav je ugotoviti, kako se je spremenila kakovost življenja v dveh časovnih točkah (Eurofound 2011).

Po pregledu obeh izvedb vprašalnika (EQLS 2003 in EQLS 2007) naletimo na spremembe, ki se pojavijo pri vprašanjih, kot je sprememba merske lestvice, sprememba ubesedenja merske lestvice, vprašanja ali odgovora, dodajanje novih podvprašanj in/ali izbris starih, nekatera vprašanja so v EQLS 2007 tudi razčlenjena. EQLS 2003 vsebuje 65 vprašanj, EQLS 2007 nekoliko več – 71 vprašanj. Ugotovimo tudi, da se vsa vprašanja ne pojavijo v obeh različicah, torej nekatera vprašanja se pojavijo samo v EQLS 2003, nekatera pa samo v EQLS 2007.

5 ANALIZA

5.1 Raziskovalno vprašanje

Namen diplomskega dela je raziskati, kako spremembe anketnega vprašalnika raziskave EQLS (Evropska raziskava o kakovosti življenja) v preučevanih letih (2003 in 2007) vplivajo na odgovarjanje anketirancev. V ta namen smo oblikovali glavno raziskovalno vprašanje:

- Ali spremembe anketnega vprašalnika v Evropski raziskavi o kakovosti življenja sistematično vplivajo na odgovarjanje anketirancev in na ta način povzročajo sistematično mersko napako?

5.2 Opis podatkov

Za raziskovanje smo uporabili kvantitativno obliko zbiranja podatkov in sicer spletno anketo, ki smo jo oblikovali s pomočjo orodja za izdelavo spletnih anket EnKlikAnketa. Anketa je bila sestavljena iz vprašanj, za katere smo ugotovili, da se v letih izvedbe EQLS 2003 in EQLS 2007 razlikujejo. Na podlagi teh vprašanj smo naredili spletno anketo, ki je bila sestavljena iz dveh delov. Prvi del so sestavljala vprašanja iz EQLS 2003, drugi del pa vprašanja iz EQLS 2007, vsak anketiranec je bil dodeljen slučajni verziji anketnega vprašalnika. Na ta način smo v eni spletni anketi preverjali obe izvedbi vprašanj in vpliv spremembe teh vprašanj na odgovarjanje anketirancev. Uporabili smo neverjetnostjo vzorčenje, vendar je za metodološke potrebe tega diplomskega dela zadosten pogoj, saj so bili anketiranci slučajno razporejeni na eno od verzij anketnega vprašalnika. Uporabili smo t.i. princip deljenega vzorca (»split ballot experiment«) (Schuman in Pesser 1996).

Anketo smo posredovali preko Facebooka, objavljena je bila na uradni spletni strani predmeta Komparativna metodologija, na fdvinfo.net, najdi.si, poleg tega je bila posredovana tudi študentom Zdravstvene fakultete, Fakultete za socialno delo v Ljubljani in študentom Filozofske fakultete v Mariboru in Kopru.

Spletno anketiranje je potekalo od 3. januarja 2011 do 31. marca 2011. Na nagovor je kliknilo 959 oseb, takšnih, ki so anketo končali v celoti, pa je bilo 396, kar predstavlja 41.3% vseh oseb. Podrobnejši podatki pa nam povedo, da je vprašalnik z vprašanji iz EQLS 2003 rešilo 211 oseb, vprašalnik iz EQLS 2007 pa nekoliko manj, 187 oseb.

V nadaljevanju sledi natančnejši prikaz demografske strukture vzorca in statistična analiza sprememb anketnih vprašanj. Vse analize smo naredili v programskem paketu za statistično obdelavo podatkov SPSS.

5.3 Demografska struktura vzorca

Tabela 5.1: Spolna struktura anketirancev

SPOL	2003		2007		SKUPAJ		Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
	N	%	N	%	N	%	
Moški	37	17.5%	43	23.0%	80	20.1%	1.839
Ženski	174	82.5%	144	77.0%	318	79.9%	
Skupaj	211	100%	187	100%	398	100%	

(Statistična značilnost: ***p<0.01, **0.01<p<0.05, *<0.1)

V raziskavi je skupno sodelovalo 398 oseb, iz Tabele 5.1 pa je razvidno, da je anketo rešilo 318 oseb ženskega spola in 80 oseb moškega spola. Anketo iz leta 2003 je rešilo 211 oseb, od tega 17.5% moških in 82.5% žensk, anketo iz leta pa nekoliko manj oseb, 187, od tega 23.0% moških in 77.0% žensk. S hi-kvadrat testom smo tudi ugotovili, da v sestavi realiziranega vzorca obeh skupin (2003 in 2007) ni statistično značilnih razlik glede na spol.

Tabela 5.2: Starostna struktura anketirancev

STAROST	2003		2007		SKUPAJ		Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
	N	%	N	%	N	%	
Do 25 let	135	64.9%	118	65.6%	253	65.2%	3.140
26 do 35 let	38	18.3%	23	12.8%	61	15.7%	
36 do 50 let	21	10.1%	22	12.2%	43	11.1%	
Več kot 51 let	14	6.7%	17	9.4%	9	8%	
Skupaj	208	100%	180	100%	388	100%	

(Statistična značilnost: ***p<0.01, **0.01<p<0.05, *<0.1)

V obeh vzorcih je največ anketiranih oseb, ki so stare do 25 let (glej Tabela 5.2). To pomeni, da smo v spletni anketi zajeli največ oseb, ki pripadajo dijaški in študentski populaciji. V vzorcu, kjer smo preverjali vprašanja iz EQLS 2003, je 5.5% več oseb v starostni skupini od 26 do 36 let, v vzorcu iz EQLS 2007 pa 2.1% več oseb iz starostne skupine od 36 do 50 let. Klub temu pa vrednost hi-kvadrat ni statistično značilna, kar pomeni, da se skupini anketiranih glede na starost ne razlikujeta statistično značilno.

Tabela 5.3: Povprečna starost

	EQLS 2003	EQLS 2007	SKUPAJ	Vrednost t-testa in njegova statistična značilnost
Povprečna starost	27.80	29.09	28.40	-1.115

(Statistična značilnost: ***p<0.01, **0.01<p<0.05, *<0.1)

Preverili smo tudi razlike v povprečni starosti anketiranih v obeh skupinah (glej Tabela 5.3). Povprečna starost vzorca, kjer smo preverjali vprašanja iz EQLS 2003, je 27.80 let, povprečna starost vzorca z vprašanji iz EQLS 2007 pa 29.09 let. T-test kaže, da povprečna starost ene skupine (EQLS 2003) ni statistično različna od druge skupine (EQLS 2007).

Tabela 5.4: Izobrazbena struktura anketirancev

DOKONČANA IZOBRAZBA	2003		2007		SKUPAJ		Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
	N	%	N	%	N	%	
Dokončan ali nedokončana osnovna šola	1	.5%	2	1.1%	3	.8%	8.379
Poklicna izobrazba	11	5.2%	11	5.9%	22	5.5%	
Srednja šola, gimnazija	139	65.9%	126	67.7%	265	66.8%	
Višja ali visoka izobrazba	20	9.5%	19	10.2%	39	9.8%	
Univerzitetna izobrazba	31	14.7%	21	11.3%	52	13.1%	
Magisterij	0	.0%	4	2.2%	4	1.0%	
Doktorat	9	4.3%	3	1.6%	12	3.0%	
Skupaj	211	100%	186	100%	397	100%	

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Podatki o izobrazbeni strukturi so prikazani v Tabeli 5.4. Največ oseb, ki je sodelovalo v raziskavi ima dokončano srednjo šolo ali gimnazijo, v obeh vzorcih je takšnih oseb okoli 66%. Sledijo osebe, ki imajo univerzitetno izobrazbo in pa tisti, ki imajo višjo ali visokošolsko izobrazbo. Najmanj anketirancev ima dokončano ali nedokončano osnovno šolo. Med obema skupinama ni statistično značilnih razlik glede na izobrazbo.

Tabela 5.5: Dohodkovna struktura anketirancev

DOHODEK	2003		2007		SKUPAJ		Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
	N	%	N	%	N	%	
500 EUR ali manj.	12	5.8%	12	6.6%	24	6.2%	4.371
Nad 500 do 700 EUR.	13	6.3%	8	4.4%	21	5.4%	
Nad 700 do 900 EUR.	17	8.3%	13	7.2%	30	7.8%	
Nad 900 do 1100 EUR.	23	11.2%	13	7.2%	36	9.3%	
Nad 1100 do 1300 EUR.	22	10.7%	25	13.8%	47	12.1%	
Nad 1300 do 1500 EUR.	20	9.7%	21	11.6%	41	10.6%	
Nad 1500 do 1700 EUR.	24	11.7%	24	13.3%	48	12.4%	
Nad 1700 do 1900 EUR.	10	4.9%	10	5.5%	20	5.2%	
Nad 1900 do 2100 EUR.	20	9.7%	20	11.0%	40	10.3%	
Nad 2100 EUR.	45	21.8%	35	19.3%	80	20.7%	
Skupaj	206	100%	181	100%	387	100%	

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Skupni neto dohodek gospodinjstva je v obeh vzorcih pri več kot 19.3% anketiranih višji od 2100 EUR (glej Tabela 5.5). Vrednost hi-kvadrat testa nam je potrdila, da med obema vzorcema ni statistično značilnih razlik glede na mesečni neto dohodek gospodinjstva.

Tabela 5.6: Tip krajevne skupnosti

TIP KRAJEVNE SKUPNOSTI	2003		2007		SKUPAJ		Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
	N	%	N	%	N	%	
Mesto	82	38.9%	64	34.4%	146	36.9%	1.755
Primestje	42	19.9%	33	17.7%	74	18.7%	
Vas	87	41.2%	89	47.8%	176	44.4%	
Skupaj	211	100%	186	100%	396	100%	

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Največ anketirancev prihaja iz vaškega okolja (glej Tabela 5.6). V vzorcu, kjer smo postavili vprašanja iz EQLS 2003, je takih oseb 41.2%, v EQLS 2007 pa nekoliko več, 44.4%. Prav tako lahko opazimo, da smo v oba vzorca zajeli najmanj oseb, ki prihajajo iz predmestja. Med obema skupinama ni statistično značilnih razlik glede na tip krajevne skupnosti anketiranca.

Tabela 5.7: Število družinskih članov

ŠT. DRUŽINSKIH ČLANOV	2003		2007		SKUPAJ		Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
	N	%	N	%	N	%	
1	6	3.0%	5	2.8%	11	2.9%	1.743
2	28	13.9%	21	11.7%	49	12.8%	
3	54	26.7%	45	25.0%	99	25.9%	
4	72	35.6%	70	38.9%	142	37.2%	
5	30	14.9%	27	15.0%	57	14.9%	
6	7	3.5%	7	3.9%	14	3.7%	
7	3	1.5%	3	1.7%	6	1.6%	
8	1	.5%	1	.6%	2	.5%	
9	1	.5%	1	.6%	2	.5%	
Skupaj	202	100%	180	100%	382	100%	

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

V anketi smo preverjali tudi število družinskih članov, vključno z anketirancem, kar je prikazano v Tabeli 5.7. Ugotovimo, da jih v obeh vzorcih največ tistih, ki živijo v 4-članskem gospodinjstvu (35.6% za vzorec EQLS 2003 oziroma 38.9% za vzorec EQLS 2007), najmanj pa jih živi v 8-članskem ali 9-članskem gospodinjstvu. Med obema vzorcema ni statistično značilnih razlik glede na število družinskih članov.

Tabela 5.8: Namen uporabe interneta

NAMEN UPORABE INTERNETA	2003		2007		SKUPAJ		Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
	N	%	N	%	N	%	
zabavo	179	85.2%	150	81.5%	329	83.5%	0.983
izobraževanje	198	93.8%	166	90.2%	364	92.5%	1.782
dopisovanje z znanci in prijatelji	178	84.8%	161	87.5%	339	86.0%	0.612
poslovne potrebe	88	41.9%	81	44.0%	168	42.6%	0.179
Nakupovanje, naročanje ali rezervacije po internetu	104	49.5%	76	41.3%	180	45.7%	0.260
Drugo:	5	2.4%	10	5.4%	15	3.8%	2.497

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Na koncu pa smo preverjali še v kakšne namene anketiranci uporabljajo internet (glej Tabela 5.8). Izkaže se, da anketiranci internet največ uporabljajo za izobraževanje (93.8% oziroma 90.2%), sledi zabava, najmanj pa za druge namene, kot je branje novic, iskanje zaposlitve, delo, pornografija in vreme. Med obema vzorcema ni statistično značilnih razlike glede na namen uporabe interneta.

Glede na zgornjo demografsko strukturo obeh vzorcev lahko rečemo, da smo v spletni anketi zajeli enakovredno strukturo anketirancev, obenem pa smo s hi-kvadrat testom dokazali, da sta vzorca primerljiva, saj razlike v spolu, starosti, dokončani izobrazbi, mesečnem dohodku, številu družinskih članov, tipu krajevne skupnosti in namenu uporabe interneta, niso statistično značilne. Pri analizi sprememb v anketnih vprašalnikih in njihovega vpliva na način odgovarjanja, kar je vsebina naslednjega poglavja, lahko izključimo demografske značilnosti realiziranih vzorcev, kot možno razlago za značilne razlike v načinu odgovarjanja.

6 VPLIV SPREMEMB ANKETNIH VPRAŠALNIKOV EQLS NA NAČIN ODGOVARJANJA

Pri pregledu obeh vprašalnikov EQLS iz leta 2003 in 2007 smo ugotovili marsikatero razlike. V tem poglavju je sistematično predstavljenih šest sprememb anketnega vprašalnika. Spremembe, ki smo jih zaznali, lahko opredelimo na naslednji način:

- sprememba v ubesedenju anketnega vprašanja, odgovora ali podvprašanja;
- sprememba merske lestvice (uvedba kategorije niti-niti, dodajanje novega možnega odgovora, sprememba enote v merski lestvici ter sprememba ekstremov merske lestvice);
- strukturna sprememba anketnega vprašanja, kjer smo ugotovili, da v EQLS 2003 v enem vprašanju dejansko sprašujemo dve vprašanji, medtem ko je v EQLS 2007 to vprašanje razdeljeno na dva ločena vprašanja.

Vse te spremembe smo sistematično raziskali. Najprej je predstavljena frekvenčna porazdelitev obeh originalnih vrednosti, glede na leto izvedbe vprašalnika (2003 in 2007), nato pa rekodirana vrednost spremenljivke, za katero smo ugotovili neenakost med letoma izvedbe. Temu sledi ustrezna bivariatna analiza povezanosti glede na leto izvedbe vprašalnika (hi-kvadrat test ali t-test) in način odgovarjanja. Kjer smo ugotovili statistično značilne razlike (torej tam, kjer je statistična značilnost manjša od 0.05 in lahko zaključimo, da spremembe vprašalnika povzročijo spremembe v načinu odgovarjanja) glede na leto izvedbe, sledi še analiza glede na demografske spremenljivke, ki so bile naslednje: spol, starost in stopnja dokončane izobrazba. Tudi Schuman in Presser (1996) sta v svojih eksperimentih uporabila te demografske spremenljivke, za katere sta ugotovila, da najpogosteje vplivajo na način odgovarjanja. Nekatere demografske spremenljivke so bile zaradi lažje interpretacije tudi rekodirane, postopek je priložen v prilogi.

6.1 Spremembe v ubesedenju anketnega vprašanja, odgovora ali podvprašanja

Med EQLS 2003 in EQLS 2007 smo ugotovili spremembo v ubesedenju vprašanja o nestrpnostih med družbenimi skupinami in sicer v lestvici možnih odgovorov, v obeh različicah pa je uporabljena 3-stopenjska lestvica. V EQLS 2003 je v lestvici uporabljen izraz »nekoliko nestrpnosti«, ki je v EQLS 2007 nadomeščen z izrazom »nekaj nestrpnosti«. Razlika se pojavi tudi pri podvprašanjih, saj je izraz »vodilni managerji in delavci« nadomeščen z izrazom »ljudje na vodilnih položajih in delavci«, vendar lahko razberemo, da se izraza nanašata na isto družbeno skupino. Po pregledu obeh originalnih verzij vprašalnika smo ugotovili, da so spremembe v ubesedenju merske lestvice in podvprašanj pravzaprav posledica slovenskega prevoda.

Tabela 6.1: Nestrpnost med družbenimi skupinami

EQLS 2003: V vsaki državi se tu in tam pojavi nestrpnost med različnimi družbenimi skupinami. Koliko nestrpnosti je po vašem mnenju v Sloveniji med naslednjimi družbenimi skupinami?	Veliko nestrpnosti	Nekoliko nestrpnosti	Ni nestrpnosti	Skupaj	Povprečje	Std. odklon
Revni in bogati	70 33.0%	120 56.6%	22 10.4%	212 100%	1.77	0.62
Vodilni managerji in delavci	145 68.4%	62 29.2%	5 2.4%	212 100%	1.34	0.52
Moškimi in ženskami	9 4.2%	125* 59.0%	78* 36.8%	212 100%	2.33	0.55
Starimi in mladimi	23 10.8%	143 67.5%	46 21.7%	212 100%	2.11	0.56
Različnimi rasnimi in etničnimi skupinami	102 48.1%	95 44.8%	15 7.1%	212 100%	1.59	0.62
EQLS 2007: V vsaki državi se včasih pojavijo nestrpnosti med družbenimi skupinami. Koliko nestrpnosti je po vašem mnenju v Sloveniji med naslednjimi družbenimi skupinami?	Veliko nestrpnosti	Nekaj nestrpnosti	Ni nestrpnosti	Skupaj	Povprečje	Std. odklon
Med revnimi in bogati	70 37.4%	106 56.7%	11 5.9%	187 100%	1.68	0.58
Med ljudmi na vodilnih položajih in delavci	117 62.6%	69 36.9%	1 0.5%	187 100%	1.38	0.50
Med moškimi in ženskami	12 6.5%	130* 69.9%	44* 23.7%	186 100%	2.17	0.52
Med starimi in mladimi ljudmi	24 12.9%	135 72.6%	27 14.5%	186 100%	2.02	0.52
Med različnimi rasnimi in etničnimi skupinami	87 46.5%	94 50.3%	6 3.2%	187 100%	1.57	0.56

(* Vrednost prilagojenega reziduala⁴ v celici je večja od absolutne vrednosti 2)

Najlažji način za preverjanje vsebinskih sprememb vprašanj je pregled frekvenčne porazdelitve (Davis v Schuman in Presser 1981, 275). Po pregledu frekvenčne porazdelitve

⁴ Prilagojeni rezidual je popravljeni ostanek reziduala. Če je vrednosti prilagojenega reziduala večji od absolutne vrednosti 2, v celici obstajajo statistično značilne razlike med pričakovano in empirično vrednostjo.

tako ugotovimo, da je veliko nestrpnosti med vodilnimi managerji in delavci oziroma med ljudmi na vodilnih položajih in delavci, nestrpnosti pa je najmanj med moškimi in ženskami (glej Tabela 6.1). Povprečni odgovori anketirancev se najbolj razlikujejo pri trditvi, da je največ nestrpnosti med moškimi in ženskami. V EQLS 2007 je bila dodana tudi nova trditve »Med različnimi verskimi skupinami«, a je za nadaljnje statistične analize ta trditev nerelevantna, ker ni bila vključena v vprašalnik leta 2003.

S hi-kvadrat testom smo ugotavljali, ali sprememba v ubesedenju merske lestvice vpliva na enakovrednost razumevanja celotnega vprašanja. Leto izvedbe vprašalnika statistično značilno vpliva na odgovarjanje anketirancev le v primeru trditve, da je največ nestrpnosti med moškimi in ženskami, kjer je statistična značilnost nižja od mejne vrednosti 0.05. Za vse ostale preučevane trditve ugotovimo, da sprememba v ubesedenju merske lestvice ne vpliva na odgovarjanje anketirancev.

Preverjali smo tudi, ali je povprečna vrednost vprašanja iz EQLS 2003 večja oziroma manjša od povprečne vrednosti vprašanja iz EQLS 2007 (glej Tabela 6.2). Povprečna vrednost je statistično značilno večja oziroma manjša pri trditvi, da je največ nestrpnosti med moškimi in ženskami, glede na leto izvedbe.

Tabela 6.2: Povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in nestrpnost med družbenimi skupinami

	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost	Vrednost T-testa in njegova statistična značilnost
Med revnimi in bogatimi	2.979	1.4770
2003: Vodilnimi managerji in delavci 2007: Med ljudmi na vodilnih položajih in delavci	4.484	-0.782
Med moškimi in ženskami	8.339**	2.833***
Med starimi in mladimi ljudmi	3.513	1.696*
Med različnimi rasnimi in etničnimi skupinami	3.500	0.386

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Vprašanje, pri katerem smo ugotovili značilne razlike glede na obliko ubesedenje odgovorov, smo podrobneje raziskali. Zanima nas, za katere skupine anketirancev (mlajši ali starejši, bolj ali manj izobraženi, ženske ali moški) je razlika v ubesedenju odgovorov večja oziroma bolj zaznana. Možno je, da ni razlik med demografskimi skupinami, t.j., da tako mlajši kot starejši na podobno različen način odgovarjajo na obe verziji odgovorov. Statistično značilne razlike glede na demografske spremenljivke (glej Tabela 6.3) tako najdemo med ženskami,

anketiranci starimi do 25 let in med tistimi, ki imajo dokončano srednjo šolo ali gimnazijo. Med ženske, ki so reševale EQLS 2003 je v primerjavi iz EQLS 2007 manjši odstotek tistih, ki menijo da je v tej družbeni skupini nekoliko nestrpnosti. Med moškimi te razlike niso tako očitne. Med starostnimi skupinami so razlike večje pri mlajših (do 25. leta starosti), kjer so razlike med glede na leto izvedbe vprašalnika največje. Med starostnimi skupinami opazimo sistematične razlike glede na leto izvedbe vprašalnika. Med tistimi, ki so reševali EQLS 2003 je manjši odstotek anketirancev, ki menijo, da je med moškimi in ženskami nekoliko nestrpnosti. Pri stopnji dokončane izobrazbe je sprememba v ubesedenju odgovorov največja pri osebah s srednješolsko ali gimnazijsko izobrazbo. Sicer pa tudi tu ugotovimo, da anketiranci, ki so reševali vprašalnik iz leta 2003 dosegajo nižje odstotke pri kategoriji »nekoliko nestrpnosti«, kot pa anketiranci, ki so reševali vprašalnik iz leta 2007, kjer je merska lestvica preoblikovana v »nekaj nestrpnosti«.

Ugotavljamo torej, da so razlike med verzijama vprašalnika večje pri mladih, kar lahko pomeni, da odgovora »nekoliko« in »nekaj« različno interpretirajo. Pri moških ni razlik glede na verzijo odgovorov, medtem ko ženske različno interpretirajo odgovora »nekoliko« in »nekaj«. Med višje in nižje izobraženimi ni razlik glede na verzijo vprašalnika, temveč ugotovimo, da se različna interpretacija odgovorov pojavi med tistimi, ki imajo dokončano srednjo šolo ali gimnazijo. Kako anketiranci razumejo ti dve, med sabo dokaj enakovredni kategoriji (predvsem ženske in mlajši), pa bi med najlažje preverili še s poglobljenim raziskovanjem razumevanja s kognitivnimi intervjuji.

Tabela 6.3: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika in nestrpnost med moškimi in ženskami

	2003	Veliko nestrpnosti	Nekoliko nestrpnosti	Ni nestrpnosti	SKUPAJ	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
	2007	Veliko nestrpnosti	Nekaj nestrpnosti	Ni nestrpnosti		
MED MOŠKIMI IN ŽENSKAMI						
Spol						
Moški	2003	2 5.4%	19 51.4%	16 43.2%	37 100%	.163
	2007	2 4.7%	24 55.8%	17 39.5%	43 100%	
Ženski	2003	7 4.0%	104* 60.1%	62* 35.8%	173 100%	11.569***
	2007	10 7.0%	106* 74.1%	27* 18.9%	143 100%	

Starost						
Do 25 let	2003	7 5.2%	78* 58.2%	49* 36.6%	134 100%	8.769**
	2007	7 6.0%	87* 74.4%	23* 19.7%	117 100%	
26 do 35 let	2003	1 2.6%	22 57.9%	15 39.5%	38 100%	2.078
	2007	1 4.3%	17 73.9%	5 21.7%	23 100%	
36 do 50 let	2003	0 .0%	13 61.9%	8 38.1%	21 100%	3.264
	2007	3 13.6%	13 59.1%	6 27.3%	22 100%	
Več kot 50 let	2003	0 .0%	9 64.3%	5 35.7%	14 100%	1.052
	2007	1 5.9%	9 52.9%	7 41.2%	17 100%	
Dokončana izobrazba						
Poklicna izobrazba ali manj	2003	1 8.3%	8 66.7%	3 25.0%	12 100%	.553
	2007	2 15.4%	9 69.2%	2 15.4%	13 100%	
Srednja šola, gimnazija	2003	7 5.1%	75* 54.3%	56* 40.6%	138 100%	14.329***
	2007	7 5.6%	94* 75.2%	24* 19.2%	125 100%	
Višja, visoka izobrazba ali več	2003	1 1.7%	40 66.7%	19 31.7%	60 100%	2.085
	2007	3 6.4%	27 57.4%	17 36.2%	47 100%	

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Ko govorimo o spremembi ubesedenja anketnega vprašanja smo spremembe zaznali tudi v primeru osebnih stikov izven gospodinjstva. V EQLS 2007 je bolj poudarjeno, da govorimo o stikih izven gospodinjstva, v EQLS 2003 pa o ljudeh, ki ne živijo z anketirancem. Iz izračunov smo izločili še odgovor »Nimam teh sorodnikov (EQLS 2003)« oziroma »Nimam takšnih sorodnikov/Nimam takšnih sorodnikov izven gospodinjstva«, saj smo s tem dobili preglednejšo frekvenčno porazdelitev (glej Tabela 6.4). Podrobneje smo si ogledali tudi originalni (angleški) verziji vprašalnika in ugotovimo, da so spremembe v ubesedenju anketnega vprašanja in odgovorov posledica slovenskega prevoda vprašalnika.

Tabela 6.4: Osebni stiki izven gospodinjstva

EQLS 2003: V povprečju, če pomislite na ljudi, ki ne živijo z vami, kako pogosto osebno vidvate...?	Več kot 1x na dan	Vsak dan ali skoraj vsak dan	Najmanj 1x na teden	1x ali 2x na mesec	Večkrat na leto	Manj pogosto	Skupaj	Povprečje	Std. Odklon
Kateregakoli od svojih otrok	20 45.5%	5 11.4%	11 52.0%	7 15.9%	1 2.3%	0 0.0%	44 100%	2.18	1.24
Vašo mamo/očeta	62* 29.2%	40 19.9%	79 36.8%	27 12.7%	2 0.9%	3 1.4%	212 100%	2.42	1.15
Kateregakoli od prijateljev ali sosedov	14 5.8%	65 28.8%	96 42.5%	36 15.9%	14* 6.2%	2 0.9%	226 100%	2.91	1
EQLS 2007: V povprečju, če pomislite na ljudi, ki ŽIVIJO IZVEN VAŠEGA GOSPODINJSTVA, kako pogosto imate z njimi neposreden (osebni) stik?	Več kot enkrat na dan	Vsak dan ali skoraj vsak dan	Vsaj enkrat na teden	Enkrat ali dvakrat na mesec	Nekajkrat na leto	Redkeje	Skupaj	Povprečje	Std. Odklon
S katerimkoli od svojih otrok	19 42.2%	10 22.2%	11 24.4%	4 8.9%	1 2.2%	0 0.0%	45 100%	2.07	1.12
Z mamo ali očetom	37 21.0%	30 17.0%	81 46.0%	21 11.9%	5 2.8%	2 1.1%	176 100%	2.62	1.10
S katerimkoli prijateljem ali sosedom	19 9.2%	62 30.1%	79 38.3%	37 18.0%	4* 1.9%	5 2.4%	206 100%	2.81	1.06

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)

Druga sprememba se nanaša na odgovore merske lestvice. V EQLS 2003 je odgovor »najmanj 1x na teden« nadomeščen z »vsaj enkrat na teden«, »večkrat na leto« z »nekajkrat na leto«, »manj pogosto« z »redkeje« ter navsezadnje »nimam teh sorodnikov« z »nimam takšnih sorodnikov/nimam takšnih sorodnikov izven gospodinjstva«. Med obema izvedbama vprašalnika EQLS opazimo, da se odgovori anketirancev minimalno razlikujejo, kar lahko potrdimo tudi s povprečnim odgovorom. Največja razlika v povprečnih odgovorih najdemo pri stikih z mamo in očetom, kjer je povprečje za leto 2003 2.42, za leto 2007 pa 2.61.

Leto izvedbe vprašalnika EQLS nima statistično značilnega vpliva na odgovarjanje anketirancev pri vprašanju o osebnih stikih izven gospodinjstva (glej Tabela 6.5). Razlike, ki smo jih zaznali v frekvenčni porazdelitvi, so torej lahko odvisne od konteksta. Izkaže se, da dodano pojasnilo (izven gospodinjstva) nima vpliva na način odgovarjanja in da tudi manjše spremembe v opisu odgovorov ne vplivajo.

Tabela 6.5: Povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in osebni stiki izven gospodinjstva

	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
Kateregakoli od svojih otrok	2.500
Vašo mamo/ očeta	6.752
Kateregakoli od prijateljev ali sosedov	8.795

(Statistična značilnost: ***p<0.01, **0.01<p<0.05, *<0.1)

6.2 Spremembe merske lestvice

6.2.1 Uvedba niti-niti kategorije

Prva očitna in najbolj pomembna sprememba pri strinjanju s trditvami se pojavi pri odgovorih v merski lestvici. V EQLS 2003 je uporabljena 4-stopenjska lestvica, v EQLS 2007 pa 5-stopenjska lestvica, kjer je dodana nova kategorija »niti strinjam, niti ne strinjam«. Poleg tega so spremembe še v preoblikovanju odgovorov, kjer je v EQLS 2007 izraz »nekoliko se strinjam« nadomeščen z »se strinjam«, ter »nekoliko se ne strinjam« z »se ne strinjam«, ter nazadnje je izraz »sploh se ne strinjam« nadomeščen z izrazom »popolnoma se ne strinjam«. Sprememba lestvice pa vsekakor spremeni tudi odgovarjanje anketirancev, kar je razvidno iz povprečja in same frekvenčne porazdelitve. Niti-niti kategorija je namreč nevtralna kategorija in opazimo, da pri vprašanih iz EQLS 2007 med 16.5% in 30.4% anketirancev opredeli pod to kategorijo. Bolj podrobni podatki so prikazani v Tabeli 6.6.

Tabela 6.6: Strinjanje s trditvami

EQLS 2003: Za vsako od naslednjih izjav prosim podajte svoje mnenje, ali se z njo popolnoma strinjate, nekoliko strinjate, nekoliko ne strinjate, ali se sploh ne strinjate.	Popolnoma se strinjam	Nekoliko se strinjam	Nekoliko se ne strinjam	Sploh se ne strinjam	Skupaj	Povprečje	Std. Odklon	
Glede prihodnosti sem optimističen-a	69* 29.6%	105* 45.1%	40 17.2%	19 8.2%	233 100%	2.04	0.89	
Če hočeš dandanes uspeti, si prisiljen delati stvari, ki jih ne bi smel	23 9.9%	91* 39.2%	81* 34.9%	37 15.9%	232 100%	2.57	0.88	
Ne počutim se kot del današnje družbe	25* 10.8%	74* 31.9%	80* 34.5%	53* 22.8%	232 100%	2.69	0.94	
Življenje je dandanes postalo tako zapleteno, da se v njem skoraj ne znajdem več	20* 8.6%	86* 36.9%	82* 35.2%	45 19.3%	233 100%	2.65	0.89	
EQLS 2007: Prosim, povejte, ali se popolnoma strinjate, strinjate, niti strinjate, niti ne strinjate, se ne strinjate ali se sploh ne strinjate z vsako izmed naslednjih izjav	Se popolnoma strinjam	Se strinjam	Niti strinjam, niti ne strinjam	Se ne strinjam	Popolnoma se ne strinjam	Skupaj	Povprečje	Std. Odklon
Glede prihodnosti sem optimističen-a	29 13.4%	101 46.5%	47 21.7%	33 15.2%	7 3.2%	217 100%	2.48	1.01
Če hočeš dandanes uspeti, moraš početi stvari, ki niso pravilne	13 6.0%	40 18.4%	66 30.4%	68 31.3%	30 13.8%	217 100%	3.29	1.10
Počutim se izključen(-a) iz družbe	5 2.3%	13 6.0%	36 16.5%	92 42.2%	72 33.0%	218 100%	3.98	0.97
Življenje je dandanes postalo tako zapleteno, da se v njem skorajda ne znajdem več	5 2.3%	35 16.1%	65 30.0%	84 38.7%	28 12.9%	217 100%	3.44	0.98

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)

Druga sprememba je preoblikovanje trditvev. V EQLS 2003 imamo trditev »Če hočeš dandanes uspeti, si prisiljen delati stvari, ki jih ne bi smel«, v EQLS 2007 je trditev nekoliko popravljena: »Če hočeš dandanes uspeti, moraš početi stvari, ki niso pravilne«. Druga trditev, ki je popolnoma preoblikovana in je pri anketirancih dosegla povsem drugačen učinek, je »Ne počutim se kot del današnje družbe«, ki je v EQLS 2007 nadomeščena z novo: »Počutim se izključen(-a) iz družbe«. Iz zgornje tabele se vidi, da je ta trditev nekoliko neprimerna in pri anketirancih verjetno ni dosegla enakega učinka. Po pregledu obeh original verzij vprašalnika smo ugotovili, da so razlike v trditvah posledica slovenskega prevoda.

Poleg spremembe merske lestvice in spremembe v ubesedenju le te, ter preoblikovanja trditvev, so oblikovalci vprašalnika iz EQLS 2003 odvzeli eno podvprašanje: »Za uspeh je sreča pomembnejša kot trdo delo«, v EQLS 2007 pa so dodana tri nova podvprašanja: »Gledano v celoti, je moje življenje približno takšno, kot si ga želim«, »Mislim, da ljudje, ki jih srečam, ne prepoznajo vrednosti mojega dela« in »Nekateri ljudje name gledajo zviška zaradi moje zaposlitvene situacije in dohodka«.

Za primerjavo obeh izvedb vprašalnika smo iz EQLS 2007 odstranili kategorijo »Niti strinjam, niti ne strinjam« in tako dobili mersko lestvico, ki je primerljiva z EQLS 2003. V Tabeli 6.7 je prikazana frekvenčna porazdelitev rekodiranih spremenljivk iz EQLS 2007. Po odstranitvi kategorije niti-niti so povprečne vrednosti vsake izmed trditvev nižje.

Tabela 6.7: Rekodirane vrednosti spremenljivke strinjanje s trditvami (EQLS 2007)

EQLS 2007: Prosim, povejte, ali se popolnoma strinjate, strinjate, niti strinjate, niti ne strinjate, se ne strinjate ali se sploh ne strinjate z vsako izmed naslednjih izjav	Se popolnoma strinjam	Se strinjam	Se ne strinjam	Popolnoma se ne strinjam	Skupaj	Povprečje	Std. Odklon
Glede prihodnosti sem optimističen-a	29* 17.1%	101* 59.4%	33 19.4%	7 4.1%	170 100%	2.11	.722
Če hočeš dandanes uspeti, moraš početi stvari, ki niso pravilne	13 8.6%	40* 26.5%	68* 45.0%	30 19.9%	151 100%	2.76	.870
Počutim se izključen(-a) iz družbe	5* 2.7%	13* 7.1%	92* 50.5%	72* 39.6%	182 100%	3.27	.712
Življenje je dandanes postalo tako zapleteno, da se v njem skorajda ne najdem več	5* 3.3%	35* 23.0%	84* 55.3%	28 18.4%	152 100%	2.89	.733

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)

Leto izvedbe vprašalnika ima učinek na odgovarjanje anketirancev (glej Tabela 6.8). Statistična značilnost je v vseh obravnavanih trditvah manjša od mejnih 5%, kar nakazuje na dejstvo, da sprememba merske lestvice, kjer je dodana kategorija niti-niti, vpliva na

odgovarjanje anketirancev. Poleg tega smo ugotovili, da so nekatere trditve napisane preveč strogo in imajo pri anketirancih drugačen učinek.

Tabela 6.8: Povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in strinjanje s trditvami

	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
Glede prihodnosti sem optimističen-a	12.708***
2003: Če hočeš dandanes uspeti, si prisiljen delati stvari, ki jih nebi smel 2007: Če hočeš dandanes uspeti, moraš početi stvari, ki niso pravilne	7.931**
2003: Ne počutim se kot del današnje družbe 2007: Počutim se izključen(-a) iz družbe	54.940***
Življenje je dandanes postalo tako zapleteno, da se v njem skoraj ne najdem več	18.199***

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Vse trditve, kjer smo ugotovili statistično značilne razlike, smo še podrobneje raziskali in zanima nas, za katere skupine anketirancev je razlika v spremembi merske lestvice statistično značilna. Pri trditvi »Glede prihodnosti sem optimističen-a« ugotovimo, da obstajajo statistično značilne razlike glede na leto izvedbe vprašalnika med moškimi in ženskami, ki imajo dokončano srednjo šolo ali gimnazijo (glej Tabela 6.9). Med moškimi ugotovimo, da se tisti, ki so reševali EQLS 2003 pogosteje s trditvijo nekoliko strinjajo, sledijo pa tisti, ki se popolnoma strinjajo in sploh ne strinjajo. Tudi med moškimi, ki so reševali EQLS 2007 se jih največ nekoliko strinja, tu pa sledijo tisti, ki se nekoliko ne strinjajo. Med ženskami ugotovimo podobne razlike. Tako moški kot tudi ženske različno interpretirajo trditev, saj je v obeh verzijah vprašalnika uporabljena različna merska lestvica. Razlike obstajajo še med anketiranci, ki imajo dokončano srednjo šolo ali gimnazijo. Skoraj polovica anketirancev, ki so reševali EQLS 2003, se s trditvijo nekoliko strinja, sledijo pa tisti, ki se popolnoma strinjajo. Med tistimi, ki so reševali EQLS 2007 se jih prav tako največ nekoliko strinja, ponovno pa je velik odstotek tistih, ki se nekoliko ne strinjajo.

Torej, med moškimi in ženskami obstajajo razlike glede na verzijo odgovorov, med starimi in mladimi ni razlik, glede na dokončano izobrazbo pa so razlike glede na verzijo vprašalnika večje pri anketirancih s srednješolsko ali gimnazijsko izobrazbo. Pri tej trditvi ugotovimo tudi sistematične razlike, namreč, med anketiranci, ki so reševali EQLS 2003, se jih največ nekoliko ne strinjajo, sledijo tisti, ki se popolnoma strinjajo, medtem, ko se glede na leto izvedbe 2007 in po odstranitvi odgovora »niti strinjam, niti ne strinjam«, odstotki porazdelijo nekoliko drugače – največ anketirancev se s trditvijo nekoliko strinja, a sledijo tisti, ki se s

trditvijo nekoliko ne strinjajo. Razloge za razlike glede na leto izvedbe vprašalnika lahko torej pripišemo uvedbi kategorije »niti strinjam, niti ne strinjam«, razlike pa lahko pripišemo tudi spremembi v ubesedenju merske lestvice, kjer anketiranci različno interpretirajo naslednje odgovore: »nekoliko se strinjam« in »se strinjam«, »nekoliko se ne strinjam« in »se ne strinjam«, ter »sploh se ne strinjam« in »popolnoma se ne strinjam«.

Tabela 6.9: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika ter trditvijo »Glede prihodnosti sem optimističen-a«

	2003	Popolnoma se strinjam	Nekoliko se strinjam	Nekoliko se ne strinjam	Sploh se ne strinjam	Skupaj	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
	2007	Se popolnoma strinjam	Se strinjam	Se ne strinjam	Popolnoma se ne strinjam		
GLEDE PRIHODNOSTI SEM OPTIMISTIČEN-A							
Spol							
Moški	2003	5 13.5%	24 64.9%	3* 8.1%	5 13.5%	37 100%	6.257*
	2007	7 21.2%	14 42.4%	9* 27.3%	3 9.1%	33 100%	
Ženski	2003	54* 31.2%	75* 43.4%	34 19.7%	10 5.8%	173 100%	19.492***
	2007	16* 14.3%	77* 68.8%	17 15.2%	2 1.8%	112 100%	
Starost							
Do 25 let	2003	38 28.1%	66* 48.9%	23 17.0%	8 5.9%	135 100%	6.167
	2007	17 18.3%	59* 63.4%	15 16.1%	2 2.2%	93 100%	
26 do 35 let	2003	13 34.2%	17 44.7%	5 13.2%	3 7.9%	38 100%	1.369
	2007	4 21.1%	11 57.9%	3 15.8%	1 5.3%	19 100%	
36 do 50 let	2003	3 14.3%	10 47.6%	5 23.8%	3 14.3%	21 100%	4.690
	2007	0 .0%	14 73.7%	4 21.1%	1 5.3%	19 100%	
Več kot 50 let	2003	4 30.8%	5 38.5%	3 23.1%	1 7.7%	13 100%	.454
	2007	2 22.2%	3 33.3%	3 33.3%	1 11.1%	9 100%	
Dokončana izobrazba							
Poklicna izobrazba ali manj	2003	4 33.3%	4 33.3%	3 25.0%	1 8.3%	12 100%	1.502
	2007	3 27.3%	6 54.5%	1 9.1%	1 9.1%	11 100%	
Srednja šola, gimnazija	2003	37* 26.8%	67* 48.6%	24 17.4%	10 7.2%	138 100%	11.269***
	2007	13* 13.4%	65* 67.0%	17 17.5%	2 2.1%	97 100%	
Višja, visoka izobrazba ali več	2003	18 30.0%	28 46.7%	10 16.7%	4 6.7%	60 100%	1.704
	2007	7 18.9%	20 54.1%	8 21.6%	2 5.4%	37 100%	

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)
(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Pri trditvi »Če hočeš dandanes uspeti, si prisiljen delati stvari, ki jih ne bi smel« oziroma »Če hočeš dandanes uspeti, moraš početi stvari, ki niso pravilne« ugotovimo, da obstajajo statistično značilne razlike le ob 10% stopnji tveganja, in sicer med ženskami, starimi do 25 let, ki imajo dokončano srednjo šolo ali gimnazijo (glej Tabela 6.10). Med ženskami, ki so reševale leto izvedbe 2003, se jih nižji (40.1%) odstotek nekoliko ne strinja, kot med tistimi, ki so reševale EQLS 2007, pa je višji odstotek tistih (50.1%), nekoliko ne strinjajo. Tudi sicer ugotavljamo razlike v načinu odgovarjanja med moškimi in ženskami, ki so nastale kot posledica spremembe merske lestvice, spremembe v ubesedenju lestvice odgovorov ali pa je sprememba posledica preoblikovanja trditvev. Prav tako ugotavljamo, da so razlike med verzijama vprašalnika večje pri mladih, kar je zopet lahko posledica drugačne interpretacije trditve, saj je trditev v obeh letih izvedbe različna. Sicer pa med starostnimi skupinami ugotovimo, da mladi do 25. leta starosti odgovarjajo na enak način kot pa starejši od 50. leta – glede na leto izvedbe 2003 se jih največ nekoliko strinja, glede na leto izvede 2007 pa največ nekoliko ne strinja. Tudi anketiranci od 26. do 50. leta starosti odgovarjajo na enak način – ne glede na leto izvedbe vprašalnika se vsi s trditvijo najpogosteje nekoliko ne strinjajo. Statistično značilne razlike obstajajo še med tistimi s srednješolsko ali gimnazijsko izobrazbo. Namreč, med tistimi, ki so reševali EQLS 2003 se jih največ nekoliko strinja, med tistimi, ki so reševali EQLS 2007 pa se jih največ nekoliko ne strinja. Poleg tega ugotovimo, da bolj in manj izobraženi različno odgovarjajo glede na leto izvedbe vprašalnika.

Torej, ugotovili smo, da so razlike med verzijama vprašalnika nekoliko večje med mladimi do 25. leta starosti. Med moškimi ni razlik, se pa le te pojavijo med ženskami, in med osebami s srednješolsko ali gimnazijsko izobrazbo. Razlike v načinu odgovarjanja in interpretiranja se lahko pojavijo iz treh vzrokov - kot posledica spremembe merske lestvice, kjer je v EQLS 2007 dodan odgovor »niti strinjam, niti ne strinjam«, druga možna razlaga se nanaša na dejstvo, da sta v EQLS 2003 in EQLS 2007 postavljena dva različna vprašanja, ki naj bi merila isti koncept in navsezadnje, razlike v načinu odgovarjanja glede na leto izvedbe vprašalnika se lahko pojavijo tudi zaradi spremembe v ubesedenju merskih odgovorov, kar pri anketirancih povzroči drugačno interpretacijo odgovora »nekoliko se strinjam« in »se strinjam«, »nekoliko se ne strinjam« in »se ne strinjam«, ter »sploh se ne strinjam« in »popolnoma se ne strinjam«.

Tabela 6.10: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika ter trditvijo »Če hočeš dandanes uspeti, si prisiljen delati stvari, ki jih nebi« oziroma »Če hočeš dandanes uspeti, moraš početi stvari, ki niso pravilne«

	2003	Popolnoma se strinjam	Nekoliko se strinjam	Nekoliko se ne strinjam	Sploh se ne strinjam	Skupaj	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
	2007	Se popolnoma strinjam	Se strinjam	Se ne strinjam	Popolnoma se ne strinjam		
2003: ČE HOČEŠ DANDANES USPETI, SI PRISILJEN DELATI STVARI, KI JIH NEBI SMEL							
2007: ČE HOČEŠ DANDANES USPETI, MORAŠ POČETI STVARI, KI NISO PRAVILNE							
Spol							
Moški	2003	10 27.0%	12 32.4%	11 29.7%	4 10.8%	37 100%	1.904
	2007	4 13.3%	11 36.7%	11 36.7%	4 13.3%	30 100%	
Ženski	2003	9 5.2%	69* 40.1%	64* 37.2%	30 17.4%	172 100%	7.715*
	2007	4 4.1%	24* 24.5%	50* 51.0%	20 20.4%	98 100%	
Starost							
Do 25 let	2003	11 8.2%	58 43.3%	45* 33.6%	20 14.9%	134 100%	6.324*
	2007	3 4.0%	23 30.7%	37* 49.3%	12 16.0%	75 100%	
26 do 35 let	2003	3 7.9%	10 26.3%	18 47.4%	7 18.4%	38 100%	1.685
	2007	0 .0%	4 23.5%	10 58.8%	3 17.6%	17 100%	
36 do 50 let	2003	3 14.3%	4 19.0%	9 42.9%	5 23.8%	21 100%	.480
	2007	2 13.3%	2 13.3%	6 40.0%	5 33.3%	15 100%	
Več kot 50 let	2003	1 7.7%	8 61.5%	2 15.4%	2 15.4%	13 100%	5.243
	2007	3 21.4%	3* 21.4%	6 42.9%	2 14.3%	14 100%	
Dokončana izobrazba							
Poklicna izobrazba ali manj	2003	2 16.7%	5 41.7%	4 33.3%	1 8.3%	12 100%	2.705
	2007	0 .0%	2 25.0%	5 62.5%	1 12.5%	8 100%	
Srednja šola, gimnazija	2003	12 8.7%	59* 42.8%	49* 35.5%	18 13.0%	138 100%	7.230*
	2007	4 4.9%	23* 28.0%	41* 50.0%	14 17.1%	82 100%	
Višja, visoka izobrazba ali več	2003	5 8.5%	17 28.8%	22 37.3%	15 25.4%	59 100%	.171
	2007	4 10.8%	10 27.0%	14 37.8%	9 24.3%	37 100%	

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Statistično značilne razlike pri trditvi »Ne počutim se kot del današnje družbe« oziroma »Počutim se izključen(-a) iz družbe« obstajajo razlike tako med moškimi in ženskami, med starimi in mladimi ter med tistimi, ki imajo dokončano srednjo šolo, gimnazijo ali višjo, visoko izobrazbo ali več (glej Tabela 6.11). Tako med moškimi, kot tudi med ženskami, ki so reševali EQLS 2003, se jih največ s trditvijo nekoliko ne strinja, sledijo pa tisti, ki se s trditvijo nekoliko strinjajo. Tudi glede na leto izvedbe 2007 se največ moških in žensk s trditvijo nekoliko ne strinja, a tu sledijo tisti, ki se s trditvijo sploh ne strinjajo. Torej, anketiranci, ki so reševali EQLS 2007, so v primerjavi z EQLS 2003 glede trditve veliko bolj pesimistični, vendar ne zaznamo sistematičnih razlik glede na način odgovarjanja med moškimi in ženskami. Razlike med verzijama vprašalnika so tudi med mladimi in starimi. Tisti, ki so reševali EQLS 2003 se najpogosteje s trditvijo nekoliko ne strinjajo, sledijo pa tisti, ki se s trditvijo nekoliko strinjajo, glede na leto izvedbe 2007 se jih največ nekoliko ne strinja, sledijo pa tisti, ki se nekoliko strinjajo. Ugotavljamo torej, da med mladimi in starimi ni razlik v načinu odgovarjanja, kar pomeni, da so razlike v starosti sistematične. Tudi med nižje in višje izobraženimi ugotavljamo razlike. Ne glede na leto izvedbe vprašalnika se tisti, ki imajo dokončano poklicno izobrazbo ali manj, s trditvijo najpogosteje nekoliko ne strinjajo ali pa sploh ne strinjajo. Tisti z srednješolsko ali gimnazijsko izobrazbo in višje izobraženi pa se glede na leto izvedbe 2003, najpogosteje nekoliko ne strinjajo, sledijo pa tisti, ki se nekoliko strinjajo, glede na leto izvedbe 2007 pa se tisti, ki imajo srednješolsko ali gimnazijsko izobrazbo najpogosteje nekoliko ne strinjajo, tisti, najbolj izobraženi pa se najpogosteje sploh ne strinjajo. Primerjava nam torej pokaže, da nižje in višje izobraženi odgovarjajo popolnoma na drugačen način, ter na sprememba merske lestvice in preoblikovanje trditve vpliva na odgovarjanje anketirancev.

Sprememba merske lestvice, kjer je v EQLS 2007 dodan nov možen odgovor, obenem pa so preoblikovani tudi sami odgovori v merski lestvici, povzroči drugačno razumevanje tako med moškimi, ženskami, med starimi in mladimi ter nižje in višje izobraženimi. Tudi preoblikovanje trditev je dober razlog za drugačno interpretacijo odgovorov pri anketirancih. Namreč, trditev »Ne počutim se kot del današnje družbe« je povsem neprimerljiva s trditvijo »Počutim se izključen(-a) iz družbe«, saj je druga trditev za anketirance premočen opis in ljudje neradi priznajo, da so izključeni iz družbe.

Tabela 6.11: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika ter trditvijo »Ne počutim se kot del današnje družbe/Počutim se izključen(-a) iz družbe«

	2003	Popolnoma se strinjam	Nekoliko se strinjam	Nekoliko se ne strinjam	Sploh se ne strinjam	Skupaj	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
	2007	Se popolnoma strinjam	Strinjam se	Se ne strinjam	Popolnoma se ne strinjam		
2003: NE POČUTIM SE KOT DEL DANAŠNJE DRUŽBE							
2007: POČUTIM SE IZKLUČEN(-A) IZ DRUŽBE							
Spol							
Moški	2003	8* 21.6%	10 27.0%	14 37.8%	5* 13.5%	37 100%	9.831**
	2007	1* 3.0%	5 15.2%	15 45.5%	12* 36.4%	33 100%	
Ženski	2003	13 7.6%	55 32.0%	59 34.3%	45 26.2%	172 100%	44.905***
	2007	3 2.4%	4* 3.2%	67* 53.6%	51* 40.8%	125 100%	
Starost							
Do 25 let	2003	8 6.0%	41* 30.6%	49* 36.6%	36 26.9%	134 100%	25.429***
	2007	3 3.1%	5* 5.2%	54* 55.7%	35 36.1%	97 100%	
26 do 35 let	2003	7* 18.4%	11 28.9%	12 31.6%	8* 21.1%	38 100%	9.797**
	2007	0* .0%	2 9.5%	9 42.9%	10* 47.6%	21 100%	
36 do 50 let	2003	5* 23.8%	7* 33.3%	7 33.3%	2* 9.5%	21 100%	14.140***
	2007	0* .0%	1* 5.3%	9 47.4%	9* 47.4%	19 100%	
Več kot 50 let	2003	1 7.7%	5* 38.5%	5 38.5%	2 15.4%	13 100%	7.306*
	2007	1 7.1%	0 .0%	7 50.0%	6 42.9%	14 100%	
Dokončana izobrazba							
Poklicna izobrazba ali manj	2003	2 16.7%	2 16.7%	5 41.7%	3 25.0%	12 100%	2.528
	2007	0 .0%	1 9.1%	6 54.5%	4 36.4%	11 100%	
Srednja šola, gimnazija	2003	12 8.8%	45* 32.8%	48* 35.0%	32 23.4%	137 100%	31.285***
	2007	4 3.8%	6* 5.8%	60* 57.7%	34 32.7%	104 100%	
Višja, visoka izobrazba ali več	2003	7* 11.7%	18* 30.0%	20 33.3%	15* 25.0%	60 100%	20.475***
	2007	0* .0%	2* 4.8%	15 35.7%	25* 59.5%	42 100%	

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)
(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Zadnja trditve, kjer smo preverjali, ali so razlike med letom izvedbe vprašalnika podobne oziroma različne med moškimi in ženskami, med starimi in mladimi ter med nižje in višje izobraženimi, je trditev »Življenje je dandanes postalo tako zapleteno, da se v njem skoraj ne najdem več« (glej Tabela 6.12). Moški in ženske, ki so reševali vprašalnik iz leta 2003, se s trditvijo najpogosteje nekoliko strinjajo, sledijo pa tisti, ki se nekoliko strinjajo. Glede na leto izvedbe 2007 pa se največ moških nekoliko ne strinja, sledijo pa tisti, ki se s trditvijo sploh ne strinjajo, med ženskami pa se jih največ nekoliko ne strinja, sledijo pa tiste, ki se nekoliko strinjajo. Razlike torej obstajajo tako med moškimi, kot tudi med ženskami, kjer je interpretacija odgovorov v merski lestvici različna. Razlike obstajajo še med starimi in mladimi, kjer se starejši pogosteje nekoliko ne strinjajo s trditvijo, kot pa mladi. Torej, razlike med starostnimi skupinami obstajajo, saj starejši in mlajši odgovarjajo na različen način – mladi do 25. leta, se ne glede na leto izvedbe vprašalnika, najpogosteje s trditvijo nekoliko ne strinjajo, v skupini od 26. do 35. leta starosti se tisti, ki so reševali EQLS 2003 najpogosteje s trditvijo nekoliko strinjajo, tisti, ki so reševali EQLS 2007 pa najpogosteje nekoliko ne strinjajo. V starostni skupini od 36. do 50. let pa zopet ugotovimo, da se jih največ nekoliko ne strinja, najstarejši anketiranci pa odgovarjajo podobno kot anketiranci stari med 26. od 35. letom. Razlike v načinu odgovarjanja obstajajo še glede na dokončano izobrazbo. Tudi tu ugotovimo, da sprememba v merski lestvici vpliva na odgovarjanje anketirancev. Med bolj in manj izobraženimi opazimo razlike v načinu odgovarjanja glede na leto izvedbe vprašalnika. Nižje izobraženi ter tisti z dokončano srednjo šolo ali gimnazijo in so reševali EQLS 2003 se najpogosteje s trditvijo nekoliko strinjajo, tisti, ki so reševali EQLS 2007 pa nekoliko ne strinjajo. Med najbolj izobraženimi pa se ne glede na leto izvedbe vprašalnika največ anketirancev s trditvijo nekoliko ne strinja.

Iz analize smo torej ugotovili, da so razlike glede na verzijo vprašalnika med moškimi kot tudi med ženskami, kjer je interpretacija odgovorov različna. Razlike so večje tudi med mladimi in starimi, kot tudi med bolj izobraženimi. Tudi v tem primeru se razlike lahko pojavijo zaradi spremembe odgovorov v merski lestvici, kjer odgovore »nekoliko se strinjam« in »se strinjam«, »nekoliko se ne strinjam« in »se ne strinjam«, ter »sploh se ne strinjam« in »popolnoma se ne strinjam« interpretirajo na različen način. Razlike pa se lahko pojavijo tudi zaradi uvedbe kategorije »niti strinjam, niti ne strinjam«v letu izvedbe 2007.

Tabela 6.12: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika in »Življenje je dandanes postalo tako zapleteno, da se v njem skoraj ne najdem več«

	2003	Popolnoma se strinjam	Nekoliko se strinjam	Nekoliko se ne strinjam	Sploh se ne strinjam	Skupaj	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
	2007	Se popolnoma strinjam	Se strinjam	Se ne strinjam	Popolnoma se ne strinjam		
ŽIVLJENJE JE DANDANES POSTALO TAKO ZAPLETENO, DA SE V NJEM SKORAJ NE ZNAJDEM VEČ							
Spol							
Moški	2003	1 2.7%	14* 37.8%	13* 35.1%	9 24.3%	37 100%	8.819**
	2007	1 3.7%	3* 11.1%	19* 70.4%	4 14.8%	27 100%	
Ženski	2003	13 7.5%	65* 37.6%	64* 37.0%	31 17.9%	173 100%	12.697***
	2007	3 2.8%	25* 23.4%	61* 57.0%	18 16.8%	107 100%	
Starost							
Do 25 let	2003	11 8.2%	48 35.8%	51* 38.1%	24 17.9%	134 100%	7.052*
	2007	3 3.5%	22 25.9%	47* 55.3%	13 15.3%	85 100%	
26 do 35 let	2003	2 5.3%	14* 36.8%	12 31.6%	10 26.3%	38 100%	6.873*
	2007	0 .0%	1* 6.3%	9 56.3%	6 37.5%	16 100%	
36 do 50 let	2003	1 4.8%	7 33.3%	11 52.4%	2 9.5%	21 100%	3.641
	2007	0 .0%	2 11.8%	12 70.6%	3 17.6%	17 100%	
Več kot 50 let	2003	0 .0%	8 57.1%	3* 21.4%	3 21.4%	14 100%	8.777**
	2007	1 10.0%	2 20.0%	7* 70.0%	0 .0%	10 100%	
Dokončana izobrazba							
Poklicna izobrazba ali manj	2003	0 .0%	7 58.3%	5 41.7%	0 .0%	12 100%	2.765
	2007	1 14.3%	2 28.6%	4 57.1%	0 .0%	7 100%	
Srednja šola, gimnazija	2003	10 7.2%	53 38.4%	49 35.5%	26 18.8%	138 100%	13.606***
	2007	3 3.4%	20 22.7%	53 60.2%	12 13.6%	88 100%	
Višja, visoka izobrazba ali več	2003	4 6.7%	19 31.7%	23 38.3%	14 23.3%	60 100%	7.301*
	2007	0 .0%	6 15.4%	23 59.0%	10 25.6%	39 100%	

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Po pregledu vseh trditev, kjer je v EQLS 2007 dodan odgovor »niti strinjam niti ne strinjam« ugotovimo, da najpogosteje obstajajo razlike glede na leto izvedbe med ženskami in osebami z dokončano srednjo šolo ali gimnazijo. Tudi med moškimi in višje, visoko izobraženimi ali več smo našli statistično značilne razlike glede na leto izvedbe vprašalnika. Očitno so te demografske skupine najbolj občutljive na dodan nov odgovor v merski lestvici.

6.2.2 Dodan nov možen odgovor

Pri pregledu vprašanja o pomoči v določenih življenjskih okoliščinah opazimo, da je vEQLS 2007 dodan nov odgovor v merski lestvici – »Partner-ica/Zakonec« (glej tabela 6.13). Nov odgovor vsekakor spremeni tudi frekvenčno porazdelitev. V EQLS 2003 bi največ anketirancev v svoje omrežje socialne opore vključili družinskega člana, v EQLS 2007 pa partnerja/zakonca ali pa družinskega člana. Tu se lahko vprašamo, kam anketiranec v EQLS 2003 sploh uvršča svojega partnerja/zakonca. V primeru dveh trditev iz leta 2007 »Če bi zboleli in bi potrebovali pomoč pri hišnih opravilih« in »Če bi nujno potrebovali 500 EUR (116,000 sit), da bi se rešili iz neke stiske« bi več kot 60% anketirancev v svoje omrežje vključilo partnerja/zakonca. Omenimo lahko še preimenovanje odgovora »Sodelavec« v »Kolegi«. Opazimo namreč, da beseda »Kolegi« pri anketirancih doseže drugačen učinek, kot pa beseda »Sodelavci«. Po pregledu original verzije vprašalnika smo ugotovili, da je preoblikovanje trditev in odgovora »Sodelavec/kolega« posledica slovenskega prevoda. Odgovore »Sodelavec/Kolegi«, »Prijatelj-ica«, »Sosed-a« in »Nekdo drug« je izbralo zelo malo anketirancev, kar pomeni, da anketiranci najbolj zaupajo družinskim članom ali prijateljem.

Tabela 6.13: Pomoč v življenjskih situacijah

EQLS 2003: Kdo bi vam pomagal v vsaki od naslednjih situacij? Za vsako situacijo izberite najpomembnejšo osebo.	Družinski član	Sodelavec	Prijatelj	Sosed	Nekdo drug	Nihče	Skupaj	
Če bi zboleli in bi potrebovali pomoč pri hišnih opravilih	210 93.3%	0 0.0%	10 4.4%	0 0.0%	4 1.8%	1 0.4%	225 100%	
Če bi potrebovali nasvet pri pomembni osebni ali družinski zadevi	119* 53.1%	1* 0.4%	91* 40.6%	1 0.4%	8 3.6%	4 1.8%	224 100%	
Če bi bili nekoliko depresivni in bi potrebovali nekoga, s katerim bi se pogovorili	73 32.4%	0 0.0%	126 56.0%	1 0.4%	21 9.3%	4 1.8%	225 100%	
Če bi nujno potrebovali 500 EUR (116,000 sit), da bi se rešili iz neke stiske	199 88.8%	0* 0.0%	18 8.0%	1 0.4%	2 0.9%	4 1.8%	224 100%	
EQLS 2007: Kdo bi vam pomagal v vsaki od naslednjih situacij? Za vsako situacijo izberite najpomembnejšo osebo.	Partner-ica/ Zakonec	Družinski član	Kolegi	Prijatelj-ica	Sosed-a	Nekdo drug	Nihče	Skupaj
Če bi zboleli in bi potrebovali pomoč pri hišnih opravilih	66 34.0%	117 60.3%	2 1.0%	7 3.6%	1 0.5%	0 0.0%	1 0.5%	194 100%
Če bi potrebovali nasvet pri pomembni osebni ali družinski zadevi	66 34.0%	56 28.9%	8 4.1%	59 30.4%	0 0.0%	2 1.0%	3 1.5%	194 100%
Če bi bili potrti in bi potrebovali nekoga za pogovor	66 34.0%	24 12.4%	9 4.6%	91 46.9%	1 0.5%	0 0.0%	3 1.5%	194 100%
Če bi nujno potrebovali 500 EUR (116,000 sit), da bi se rešili iz neke stiske	38 19.7%	128 66.3%	8 4.1%	14 7.3%	0 0.0%	3 1.6%	2 1.0%	193 100%

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)

Poleg spremembe merske lestvice opazimo tudi spremembo pri oblikovanju trditev. V vprašalniku iz EQLS 2003 je trditev »Če bi bili nekoliko depresivni in bi potrebovali nekoga, s katerim bi se pogovorili« preoblikovana in napisana bolj primerno – »Če bi bili potrti in bi potrebovali nekoga za pogovor«. Poleg že naštetih sprememb je v EQLS 2007 dodana nova trditev »Če bi potrebovali pomoč pri iskanju službe«.

Po združitvi dveh odgovorov (Partner-ica/Zakonec in Družinski član) v en odgovor opazimo, da bi največ anketirancev v omrežje socialne opore vključilo družinskega člana, razen v primeru emocionalne opore (tretja trditev), kjer bi anketiranci v svoje omrežje pogosteje vključili prijatelja, kot pa družinskega člana. Podrobnejši podatki so prikazani v Tabeli 6.14.

Tabela 6.14: Rekodirana spremenljivka pomoč v življenjskih situacijah (EQLS 2007)

EQLS 2007: Kdo bi vam pomagal v vsaki od naslednjih situacij? Za vsako situacijo izberite najpomembnejšo osebo.	Družinski član	Kolegi	Prijatelj-ica	Sosed-a	Nekdo drug	Nihče	Skupaj
Če bi zboleli in bi potrebovali pomoč pri hišnih opravilih	183 94.3%	2 1.0%	7 3.6%	1 .5%	0 0%	1 .5%	194 100%
Če bi potrebovali nasvet pri pomembni osebni ali družinski zadevi	122* 62.9%	8* 4.1%	59* 30.4%	0 0.0%	2 1.0%	3 1.5%	194 100%
Če bi bili potrti in bi potrebovali nekoga za pogovor	90* 46.4%	9* 4.6%	91 46.9%	1 0.5%	0* 0.0%	3 1.5%	194 100%
Če bi nujno potrebovali 500 EUR (116,000 sit), da bi se rešili iz neke stiske	166 86%	8* 4.1%	14 7.3%	0 0.0%	3 1.6%	2 1.0%	193 100%

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)

Sprememba merske lestvice nima statistično značilnega vpliva na odgovarjanje anketirancev pri dveh trditvah: »Če bi zboleli in bi potrebovali pomoč pri hišnih opravilih« in »Če bi potrebovali nasvet pri pomembni osebni ali družinski zadevi« (glej Tabela 6.15). Prva trditev se nanaša na instrumentalno podporo, druga pa na emocionalno podporo in povsem normalno je, da oseba zaupa komu, s katerim ima močne vezi. Običajno so to družinski člani ali prijatelji (Hlebec in ostali 2011, 4). Povsem drugače pa je pri ostalih dveh trditvah »Če bi bili nekoliko depresivni in bi potrebovali nekoga, s katerim bi se pogovorili« oziroma »Če bi bili potrti in bi potrebovali nekoga za pogovor« ter »Če bi nujno potrebovali 500 EUR (116,000 sit), da bi se rešili iz neke stiske«, kjer je statistična značilnost manjša od mejnih 5% in lahko rečemo, da sprememba v merski lestvici odgovorov vpliva na odgovarjanje anketirancev.

Tabela 6.15: Povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in pomoč v življenjskih situacijah

	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
Če bi zboleli in bi potrebovali pomoč pri hišnih opravilih	7.138
Če bi potrebovali nasvet pri pomembni osebni ali družinski zadevi	15.137*
2003: Če bi bili nekoliko depresivni in bi potrebovali nekoga, s katerim bi se pogovorili 2007: Če bi bili potrti in bi potrebovali nekoga za pogovor	38.746***
Če bi nujno potrebovali 500 EUR (116,000 sit), da bi se rešili iz neke stiske	14.124**

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Prvo vprašanje, ki smo ga preverjali glede na demografske dejavnike je »Če bi bili nekoliko depresivni in bi potrebovali nekoga, s katerim bi se pogovorili«, oziroma, »Če bi bili nekoliko potrti in bi potrebovali nekoga za pogovor« (glej Tabela 6.16). Razlike med moškimi ni, kar pomeni, da moški, ne glede na uvedbo kategorije »partner/zakonec« odgovarjajo na enak način. Med ženskami opazimo, da ne glede na leto izvedbe raziskave, v svoje omrežje opore najpogosteje vključujejo prijatelje, družinski člani in druge osebe so manj pomembni ponudniki opore. Razlike med verzijama vprašalnika so večje še med mladimi, kjer bi anketiranci, ki so reševali leto izvedbe 2003, v svoje omrežje opore bolj pogosto vključili prijatelje, kot pa tisti, ki so reševali leto izvedbe vprašalnika 2007. Med drugimi starostnimi skupinami ni značilnih razlik. Razlik med višje in nižje izobraženimi ni, se pa razlike pojavijo med osebami s srednješolsko ali gimnazijsko izobrazbo.

Torej, med ženskami in mladimi ugotovimo značilne razlike, saj anketiranci, ne glede na leto izvedbe vprašalnika, v svoje omrežje opore najpogosteje vključijo prijatelja. Možna razlaga za razlike je lahko sprememba ubesedenja trditev, saj je v obeh letih izvedbe trditev napisana drugače, obenem pa glede na leto izvedbe vprašalnika 2003 ne moremo oceniti, kam so anketiranci uvrstili svojega partnerja (med družinske člane, prijatelje). Med ostalimi skupinami, torej med moškimi, starejšimi od 25. leta, ter višje in nižje izobraženimi pa ugotavljamo sistematične razlike – tisti, ki so reševali EQLS 2003 bi v svoje omrežje pogosteje vključili prijatelja, tisti, ki so reševali EQLS 2007 pa pogosteje družinskega člana.

Tabela 6.16: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika ter trditvijo »Če bi bili nekoliko depresivni in bi potrebovali nekoga, s katerim bi se pogovorili« oziroma »Če bi bili nekoliko potrti in bi potrebovali nekoga za pogovor«

		2003	Družinski član	Prijatelj	Nekdo drug (sodelavec, kolega, nekdo drug)	Skupaj	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
		2007	Družinski član, Partner, zakonec	Prijatelj-ica	Nekdo drug (kolegi, sosed-a, nekdo drug)		
2003: ČE BI BILI NEKOLIKO DEPRESIVNI IN BI POTREBOVALI NEKOGA, S KATERIM BI SE POGOVORILI							
2007: ČE BI BILI POTRTI IN BI POTREBOVALI NEKOGA ZA POGOVOR							
Spol							
Moški	2003	12 32.4%	19 51.4%	4 11.4%	35 100%	3.357	
	2007	22 51.2%	14 32.6%	5 12.2%	41 100%		
Ženski	2003	53* 30.5%	103 59.2%	16* 9.3%	172 100%	9.892***	
	2007	66* 45.8%	73 50.7%	5* 3.5%	144 100%		
Starost							
Do 25 let	2003	32* 23.7%	84* 62.2%	16* 12.1%	132 100%	12.563***	
	2007	52* 44.1%	60* 50.8%	6* 5.1%	118 100%		
26 do 35 let	2003	15 39.5%	22 57.9%	2 2.6%	38 100%	.914	
	2007	11 50.0%	10 45.5%	1 4.5%	23 100%		
36 do 50 let	2003	7 35.0%	12 60.0%	1 5.0%	21 100%	1.268	
	2007	10 47.6%	9 42.9%	2 9.5%	22 100%		
Več kot 50 let	2003	10 71.4%	2 14.3%	2 14.3%	14 100%	2.062	
	2007	10 58.8%	6 35.3%	1 5.9%	17 100%		
Dokončana izobrazba							
Poklicna izobrazba ali manj	2003	4 33.3%	7 58.3%	1 8.3%	12 100%	.438	
	2007	6 46.2%	6 46.2%	1 7.7%	13 100%		
Srednja šola, gimnazija	2003	36* 26.5%	85* 62.5%	15 11.0%	136 100%	14.638***	
	2007	61* 48.4%	59* 46.8%	6 4.8%	126 100%		
Višja, visoka izobrazba ali več	2003	25 42.4%	30 50.8%	4 6.8%	59 100%	.045	
	2007	20 44.4%	22 48.9%	3 6.7%	45 100%		

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Razlike smo preverjali še pri trditvi »Če bi nujno potrebovali 500 EUR (116,00 SIT), da bi se rešili iz neke stiske«. Ugotavljamo, da razlike med verzijama vprašalnika glede na spol niso značilno različne – tako moški, kot tudi ženske, bi ne glede na leto izvedbe vprašalnika, v svoje omrežje najpogosteje vključili družinske člane. Razlike se pojavijo med anketiranci, starimi med 36. in 50. letom, saj bi glede na leto izvede 2007, največ anketirancev v svoje omrežje vključilo družinskega člana, del anketirancev pa tudi nekoga drugega (kolega, soseda ali nekoga drugega). Razlike obstajajo še med starimi in mladimi, ki glede na leto izvedbe vprašalnika očitno odgovor »partner-ica/zakonec« uvrstijo drugače. Ugotovimo tudi sistematične razlike, namreč med najpomembnejšimi ponudniki finančne opore so ne glede na spol, starost in izobrazbo, družinski člani (med 58.3% in 92.8%), nekaj odstotkov opore pa predstavljajo tudi prijatelji. Tudi Hlebčeva in ostali (2011, 7) ugotavljajo, da anketiranci v finančni stiski zaupajo majhnemu krogu ljudi. Družina je torej tista, na katero se posamezniki obračajo v primeru finančnih težav.

Če povzamemo, razlike v načinu odgovarjanja glede na leto izvedbe vprašalnika, najdemo med anketiranci starimi med 36. in 50. letom, prav tako pa razlike obstajajo med nižje in višje izobraženimi. Razlike se lahko pojavijo zaradi drugačne uvrstitve odgovora »partner/zakonec«, saj je ta kategorija oddana v EQLS 2007, medtem ko te kategorije v EQLS 2003 ni in tudi tu se pojavi vprašanje, kam so anketiranci umestili svojega partnerja/zakonca.

Tabela 6.17: Povezanost med demografskimi dejavniki, leto izvedbe raziskave in »Če bi nujno potrebovali 500 EUR (116,00 SIT), da bi se rešili iz neke stiske«.

	2003	Družinski član	Prijatelj	Nekdo drug (sodelavec, kolega, nekdo drug)	Skupaj	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
	2007	Družinski član, Partner, zakonec	Prijatelj-ica	Nekdo drug (kolegi, sosed-a, nekdo drug)		
ČE BI NUJNO POTREBOVALI 500 EUR (116,000 SIT), DA BI SE REŠILI IZ NEKE STISKE						
Spol						
Moški	2003	29 78.4%	7 18.9%	1 2.7%	37 100%	1.495
	2007	33 76.7%	6 14.0%	4 9.3%	43 100%	
Ženski	2003	157 92.4%	11 6.5%	2 1.2%	170 100%	4.138
	2007	128 90.1%	7 4.9%	7 4.9%	142 100%	

Starost						
Do 25 let	2003	121 91.7%	9 6.8%	2 1.5%	132 100%	.411
	2007	106 91.4%	7 6.0%	3 2.6%	116 100%	
26 do 35 let	2003	34 89.5%	3 7.9%	1 2.6%	38 100%	.593
	2007	19 82.6%	3 13.0%	1 4.3%	23 100%	
36 do 50 let	2003	17 81.0%	4 19.0%	0* 0.0%	21 100%	6.811**
	2007	16 72.7%	1 4.5%	5* 22.7%	22 100%	
Več kot 50 let	2003	11 84.6%	2 15.4%	0 0.0%	13 100%	1.663
	2007	13 76.5%	2 11.8%	2 11.8%	17 100%	
Dokončana izobrazba						
Poklicna izobrazba ali manj	2003	7 58.3%	5 41.7%	0 0.0%	12 100%	5.733*
	2007	8 66.7%	1 8.3%	3 25.0%	12 100%	
Srednja šola, gimnazija	2003	125 91.9%	9 6.6%	2 1.5%	136 100%	3.087*
	2007	116 92.8%	4 3.2%	5 4.0%	125 100%	
Višja, visoka izobrazba ali več	2003	54 91.5%	4 6.8%	1 1.7%	59 100%	4.634*
	2007	36 76.6%	8 17.0%	3 6.5%	47 100%	

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)

(Statistična značilnost: ***p<0.01, **0.01<p<0.05, *<0.1)

Druga sprememba merske lestvice se pojavi pri vprašanju o udeležbi na zadnjih volitvah, kjer je v EQLS 2007 dodan nov možen odgovor. »Da, vendar sem uničil svoj volilni listek/oddal prazen volilni listek«, na katerega pa je odgovorilo le 1.1% anketirancev (glej Tabela 6.18).

Tabela 6.18: Udeležba na volitvah

EQLS 2003: Nekateri ljudje danes iz različnih razlogov ne hodijo na volitve. Ali ste se udeležili zadnjih volitev v državni zbor oktobra 2008?	N	%
Da	127	59.6%
Ne	58	27.2%
Nimam nisem imel-a volilne pravice	28	13.1%
Skupaj	213	100%
EQLS 2007: Nekateri ljudje danes ne hodijo na volitve iz takšnih ali drugačnih razlogov. Ali ste se udeležili zadnjih volitev v državni zbor oktobra 2008?	N	%
Da	113	60.4%
Da, vendar sem uničil svoj volilni listek /oddal prazen volilni listek	2	1.1%
Ne	50	26.7%
Nimam nisem imel/a volilne pravice	22	11.8%
Skupaj	187	100%

Odgovora »Da« ter »Da, vendar sem uničil svoj volilni listek /oddal prazen volilni listek« smo združili v odgovor »Da«. V Tabeli 6.19 je prikazana nova frekvenčna porazdelitev, ki je nastala po združevanju omenjenih odgovorov.

Tabela 6.19: Rekodirana spremenljivka udeležba na volitvah (EQLS 2007)

EQLS 2007: Nekateri ljudje danes ne hodijo na volitve iz takšnih ali drugačnih razlogov. Ali ste se udeležili zadnjih volitev v državni zbor oktobra 2008?	N	%
Da	115	61.5%
Ne	50	26.7%
Nimam nisem imel/a volilne pravice	22	11.8%
Skupaj	187	100%

Kot smo lahko pričakovali, razlike med vprašalnikoma EQLS 2003 in EQLS 2007 niso statistično značilne in ne vplivajo na odgovarjanje anketirancev (glej Tabela 6.20). Statistična značilnost je večja od mejnih 5%. Dodan nov možen odgovor ne spremeni anketirančevo odgovarjanje in vprašanja sta glede na leto izvedbe, enakovredni.

Tabela 6.20: Povezanost med vrsto vprašalnika in udeležbo na volitvah

	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
Udeležba na volitvah	.219

(Statistična značilnost: ***p<0.01, **0.01<p<0.05, *<0.1)

6.2.3 Sprememba merske lestvice

Pri vprašanju o opravljanju dejavnosti opazimo spremembo merske lestvice, ki se nanaša na število ur (glej Tabela 6.21). V EQLS 2003 sprašujemo o številu ur dnevno, v EQLS 2007 pa o številu ur na teden. Če primerjamo povprečno število ur opazimo, da je najmanj razhajanj pri številu ur, ki jih anketiranec nameni skrbi za ostarele/invalidne sorodnike.

Tabela 6.21: Število ur opravljanja dejavnosti

EQLS 2003: Koliko ur dnevno...?	Povprečje	Std. odklon	N	EQLS 2007: Koliko ur na teden povprečno porabite za...	Povprečje	Std. odklon	N
skrbite in vzgajate otroke	7.54	7.21	35	skrb in vzgojo otrok	35.50	44.13	30
opravljate gospodinjska dela	2.43	2.80	109	kuhanje in gospodinjska dela	13.44	9.01	70
skrbite za ostarele/ invalidne sorodnike	5.17	9.24	6	skrb za ostarele/invalidne osebe	11.33	18.96	6

V vprašalniku iz leta 2007 je dodano tudi novo podvprašanje, ki se nanaša na število ur na teden, ki jih anketiranec nameni »prostovoljnim in dobrodelnim dejavnostim«.

Najprej smo mersko lestvico iz EQLS 2007 rekodirali in jo prilagodili številu ur na dan. V Tabeli 6.22 vidimo, da se povprečno število ur na dan iz EQLS 2003 bistveno ne razlikuje od povprečnega števila ur na dan, preračunanega iz EQLS 2007. Največja razlika v povprečju je število ur na dan, ki jih anketiranec nameni skrbi za ostarele/invalidne sorodnike.

Tabela 6.22: Rekodirane vrednosti spremenljivke število ur na dan opravljanja dejavnosti

Koliko ur dnevno...?	Povprečje EQLS 2003	Std. odklon	Povprečje EQLS 2007	Std. odklon
skrbite in vzgajate otroke	7.54	7.21	5.07	6.30
opravljate gospodinjska dela	2.43	2.8	1.92	1.29
skrbite za ostarele/ invalidne sorodnike	5.17	9.24	1.62	2.71

Obe lestvici smo torej prilagodili na dnevno število ur na dan, ki jih anketiranec nameni določeni dejavnosti. S t-testom ugotovimo, da sprememba merske lestvice, ki se nanaša na število ur dnevno, ne vpliva na odgovarjanje anketirancev (glej Tabela 6.23). Statistična značilnost je v vseh primerih večja od mejnih 5%. To nam tudi pove, da razlike v povprečnem številu ur na dan niso statistično značilne, oziroma razlik v povprečju glede na leto izvedbe vprašalnika ni.

Tabela 6.23: Vpliv spremembe na povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in število ur na dan opravljanja dejavnosti

Število ur na dan	Vrednost T-testa in njegova statistična značilnost
skrb in vzgojo otrok	1.459
kuhanje in gospodinjska dela	1.433
skrb za ostarele/invalidne osebe	.903

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Ker imamo opraviti z dvema različnima merskima lestvicama, smo preverjali še, kaj se zgodi, če merimo število ur na teden. V ta namen smo mersko lestvico iz EQLS 2003 prilagodili tedenskemu številu ur (glej Tabela 6.24). Tudi tu je največja razlika v povprečju pri skrbi za ostarele/ invalidne osebe, kjer anketiranci, ki so reševali EQLS 2003, namenijo 36.17 ur na teden, anketiranci, ki so reševali EQLS 2007, pa le 11.33 ur na teden.

Tabela 6.24: Rekodirane vrednosti spremenljivke število ur na teden opravljanja dejavnosti

Koliko ur na teden povprečno porabite za...	Povprečje EQLS 2003	Std. odklon	Povprečje EQLS 2007	Std. odklon
skrb in vzgojo otrok	52.80	50.46	35.50	44.13
kuhanje in gospodinjska dela	17.01	19.58	13.44	9.01
skrb za ostarele/invalidne osebe	36.17	36.17	11.33	18.96

Preverili smo še, ali so razlike tedenskemu številu ur v povprečju statistično značilne. Tudi tu smo ugotovili, da razlike sicer obstajajo, a niso statistično značilne (glej Tabela 6.25).

Tabela 6.25: Vpliv sprememb na povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in število ur na teden opravljanja dejavnosti

Število ur na teden	Vrednost T-testa in njegova statistična značilnost
skrb in vzgojo otrok	1.459
kuhanje in gospodinjska dela	1.433
skrb za ostarele/invalidne osebe	0.903

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Razlike v povprečnem številu ur, glede na leto izvedbe vprašalnika, niso statistično značilne, niti pri skrbi za ostarele/invalidne osebe niso značilne. Možen vzrok za takšne rezultat je lahko majhno število anketirancev, ki skrbijo za omenjeno skupino ljudi. Pri tedenskemu številu ur se pa lahko vprašamo, ali so anketiranci pri svojih izračunih sploh upoštevali čas, ki ga namenijo določeni dejavnosti tudi med vikendi, ali pa so upoštevali le delavne dni.

6.2.4 Sprememba ekstremov

Vprašanje o splošni oceni zdravstvenega stanja je primer spremembe ekstremov v merski lestvici (glej Tabela 6.26). V EQLS 2003 je najvišji ekstrem ocena »Odlično«, ki se v EQLS 2007 ne pojavi, ampak se pojavi najnižji ekstrem »Zelo slabo«. Iz vprašalnika iz EQLS 2003 je 41.5% anketirancev odgovorilo, da je njihovo zdravstveno stanje dobro, 36.9% pa zelo dobro. Tudi glede na leto izvedbe 2007, največ anketirancev meni, da je njihovo zdravstveno stanje dobro (55.1%), le 17.6% pa zelo dobro. Povprečna ocena nakazuje, da sprememba ekstremov povzroči drugačno percepcijo odgovorov.

Tabela 6.26: Ocena zdravstvenega stanja

EQLS 2003: Ali bi rekli, da je na splošno vaše zdravje...	N	%	EQLS 2007: Ali bi na splošno rekli, da je vaše zdravje...	N	%
Odlično	28	13.0%	Zelo dobro	33	17.6%
Zelo dobro	79	36.6%	Dobro	103	55.1%
Dobro	90	41.7%	Zadovoljivo	44	23.5%
Zadovoljivo	12	5.6%	Slabo	7	3.7%
Slabo	7	3.2%	Zelo slabo	0	0.0%
Skupaj	216	100%	Skupaj	187	100%
Povprečje	2.49		Povprečje	2.13	

Obe merski lestvici smo rekodirali in s tem dobili lestvici, ki sta med sabo primerljivi (glej Tabela 6.27). V EQLS 2003 smo združili oceni »Odlično« in »Zelo dobro«, v EQLS 2007 pa ravno obratno – združili smo najnižji vrednosti (»Zelo slabo« in »Slabo«). Iz povprečne vrednosti opazimo, da se povprečje iz EQLS 2007 ne spremeni, medtem, ko pri EQLS 2003 obstaja jasna razlika v povprečni oceni zdravstvenega stanja, ki je rekodiranju mnogo nižja.

Tabela 6.27: Rekodirana spremenljivka ocena zdravstvenega stanja (EQLS 2003 in EQLS 2007)

	EQLS 2003		EQLS 2007	
	N	%	N	%
2003: Odlično, Zelo dobro 2007: Zelo dobro	107*	49.5%	33*	17.6%
Dobro	90*	41.7%	103*	55.1%
Zadovoljivo	12*	5.6%	44*	23.5%
2003: Slabo 2007: Slabo, zelo slabo	7	3.2%	7	3.7%
SKUPAJ	216	100%	187	100%
Povprečje	1.63		2.13	

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)

Sprememba ekstremov v merski lestvici vsekakor vpliva na odgovarjanje anketirancev, kar smo dokazali s hi-kvadrat testom (glej Tabela 6.28). Torej sprememba ekstremov v merski lestvici ima vpliv na odgovarjanje anketirancev, oziroma vprašnji glede na leto izvedbe nista enakovredni.

Tabela 6.28: Povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in ocena zdravstvenega stanja

	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
Zdravstveno stanje	56.481***

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Zanima nas tudi razlika v povprečju na prvotnih vrednostih obeh ocen zdravstvenega stanja. Izračuni so prikazani v Tabeli 6.29. Povprečje za leto izvedbe 2003 je višje od povprečja za leto 2007, kar lahko razložimo že s samo mersko lestvico, ki je v EQLS 2003 bolj pozitivna, kar pri anketirancih povzroči občutek, da je njihovo zdravstveno stanje bolj pozitivno, kot pa negativno.

Tabela 6.29: Povprečje in standardni odklon za oceno zdravstvenega stanja (prvotne vrednosti)

	Povprečje EQLS 2003	Std. odklon	Povprečje EQLS 2007	Str. odklon
Zdravstveno stanje	2.49	.91	2.13	.74

Na prvotnih vrednostih smo naredili še t-test, kjer preverjamo neenakost povprečij glede na leto izvedbe vprašalnika. Razlike v povprečju, ki so nastale kot posledica spremembe ekstremov v merski lestvici, so statistično značilne (glej Tabela 6.30).

Tabela 6.30: Povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in ocena zdravstvenega stanja (t-test)

	Vrednost T-testa in njegova statistična značilnost
Zdravstveno stanje	4.021***

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Povprečne vrednosti spremenljivke ocena zdravstvenega stanja smo preverili še z dvofaktorsko ANOVO, kjer smo prav tako ugotavljali, za katere skupine anketirancev so povprečne vrednosti različne glede na leto izvedbe vprašalnika. Podatki so prikazani v Tabeli 6.31. Razlika v povprečni oceni zdravstvenega stanja je med vsemi preučevanimi

demografskimi dejavniki različna. Razlike glede na verzijo vprašalnika obstajajo med moškimi in ženskami, med vsemi starostnimi skupinami ter glede na dokončano izobrazbo. V EQLS 2003 je najvišja ocena zdravstvenega stanja »Odlično« in povprečje je pri vseh preučevanih demografskih spremenljivkah večje od povprečja EQLS 2007, kjer je najvišja ocena »Zelo dobro«.

Tabela 6.31: ANOVA za povprečno oceno zdravstvenega stanja (prvotne vrednosti)

		Povprečje	Standardni odklon	Vrednost F testa in njegova statistična značilnost
Ocena zdravstvenega stanja				
Spol				
Moški	2003	2.32	1.00	6.794***
	2007	2.00	.66	
Ženski	2003	2.53	.88	
	2007	2.17	.76	
Starost				
do 25 let	2003	2.47	.87	4.374***
	2007	2.07	.71	
26 do 35 let	2003	2.50	1.11	
	2007	2.30	.77	
36 let do 50 let	2003	2.76	.70	
	2007	2.23	.69	
Več kot 50 let	2003	2.50	.76	
	2007	2.35	.79	
Izobrazba				
Poklicna izobrazba ali manj	2003	3.17	1.40	4.332***
	2007	2.15	.80	
Srednja šola, gimnazija	2003	2.43	.83	
	2007	2.12	.74	
Višja, visoka izobrazba ali več	2003	2.52	.91	
	2007	2.19	.71	

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Tudi pri vprašanju o oceni zdravstvenega stanja smo preverili, ali obstajajo razlike med demografskimi skupinami. Z analizo smo ugotovili, da se razlike glede na leto izvedbe vprašalnika pojavijo med moškimi in ženskami, med vsemi starostnimi skupinami, ter med bolj izobraženimi osebami (t.j. osebami, ki imajo dokončano vsaj srednjo šolo ali gimnazijo). Ker je v tabeli več kot 25% celic praznih, so izračuni prikazani v Prilogi (Tabela 9.2). Omenjene demografske skupine torej različno interpretirajo svojo oceno zdravstvenega stanja, če so podani različni ekstremi v merski lestvici. Razlike so večje tudi med mladimi in starimi, in tudi tu lahko rečemo, da sprememba ekstremov v merski lestvici vpliva na interpretacijo posameznikovega zdravstvenega stanja. Ne glede na spol, starost ali dokončano izobrazbo tudi ugotovimo, da obstajajo sistematične razlike med letoma izvedbe vprašalnika. Anketiranci, ki so reševali EQLS 2003 pogosteje menijo, da je njihovo zdravstveno stanje

»zelo dobro«, medtem ko tisti, ki so reševali EQLS 2007 pogosteje svoje zdravstveno stanje ocenjujejo kot »dobro«.

6.3 Sprememba strukture anketnega vprašanja

Zadnja sprememba, ki si jo bomo natančneje ogledali je sprememba strukture anketnega vprašanja, podatki so prikazani v Tabeli 6.32. V EQLS 2007 je vprašanje o dolgotrajnih boleznih ločena na dva vprašanja – najprej anketiranca sprašujemo, če ima kronično dolgotrajno fizično ali psihično zdravstveno težavo, bolezen ali invalidnost. Če je anketiranec na to vprašanje odgovoril pritrdilno, smo ga vprašali še, če ga omenjena težava, bolezen ali invalidnost ovira pri vsakodnevnih aktivnostih. V EQLS 2003 sta vprašanji združena in v enem vprašanju anketiranca sprašujemo, ali ima dolgotrajno bolezen in, ali ga ta dolgotrajna bolezen omejuje. Torej, vprašanje iz EQLS 2007 je bolj specifično. Iz frekvenčne porazdelitve opazimo, da je vprašanju iz EQLS 2007 pritrdilno odgovorilo 19.4% anketiranih, medtem ko je vprašanju iz EQLS 2007 pritrdilno odgovorilo le 9.6% anketiranih.

Tabela 6.32: Dolgotrajne bolezni

EQLS 2003: Ali imate kakšno dolgo trajno bolezen ali zmanjšano sposobnost, ki vam kakorkoli omejuje vaše aktivnosti? Z »dolgotrajno boleznijo« mislimo na karkoli, kar vas je oviralo dlje časa ali pa je verjetno, da vas bo oviralo dlje časa.	N	%			
Da	42	19.4%			
Ne	175	80.6%			
Skupaj	217	100%			
EQLS 2007: Ali imate kakšno kronično dolgotrajno fizično ali psihično zdravstveno težavo, bolezen ali invalidnost?	N	%	Če DA: Ali vas ta fizična ali psihična zdravstvena težava, bolezen ali invalidnost ovira pri vsakodnevnih aktivnostih?	N	%
Da	43	23.0%	Da	18	9.6%
Ne	144	77.0%	Ne	25	13.4%
Skupaj	187	100%	Skupaj	43	23%

Spremenljivki iz EQLS 2007 smo združili in nova frekvenčna porazdelitev je prikazana v Tabeli 6.33. Glede na primerjavo z EQLS 2003 obstaja jasna razlika, da je v EQLS 2007 bistveno manj oseb, ki jih morebitna bolezen ovira pri vsakodnevnih dejavnostih.

Tabela 6.33: Rekodirana spremenljivka dolgotrajne bolezni (EQLS 2007)

EQLS 2007: Ali imate kakšno kronično (dolgotrajno) fizično ali psihično zdravstveno težavo, bolezen ali invalidnost? Ali vas ta fizična ali psihična zdravstvena težava, bolezen ali invalidnost ovira pri vsakodnevnih aktivnostih?	N	%
Da	18	9.6%
Ne	169	90.4%
Skupaj	187	100%

Statistična značilnost hi-kvadrat testa je manjša od 5% in lahko rečemo, da sprememba strukture anketnega vprašanja vpliva na odgovarjanje anketirancev (glej Tabela 6.34).

Tabela 6.34: Povezanost med spremenljivkama leto izvedbe vprašalnika in dolgotrajne bolezni

	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
Dolgotrajne bolezni	7.626***

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

Povezanost glede na leto izvedbe vprašalnika, kontrolirano glede na demografske spremenljivke, nam pokaže, da obstajajo statistično značilne razlike glede med ženskami, starimi do 35. leta starosti ter med tistimi, ki imajo dokončano vsaj srednjo šolo ali gimnazijo (glej Tabela 6.35). Med moškimi ni statistično značilnih razlik, vendar kljub temu opazimo, da več moških, ki so reševali EQLS 2003, dolgotrajne težave, bolezen ali invalidnost ovirajo pri vsakdanji aktivnosti. Tudi med ženskami ugotovimo podobne razlike, namreč med tistimi, ki so reševale vprašanja iz EQLS 2003, je več takšnih, ki jih dolgotrajno bolezen ovira pri vsakodnevnih opravilih, kot med tistimi, ki so reševale EQLS 2007. Razlike glede na verzijo vprašalnika so večje še med mladimi, kar lahko pomeni, da sprememba strukture anketnega vprašanja v EQLS 2007, povzroči drugačno interpretacijo morebitnih težavah, bolezni ali invalidnosti, ki anketiranca ovira pri vsakodnevnih aktivnostih. Razlike so večje še tistimi, ki imajo dokončano srednjo šolo ali gimnazijo, ter višjo, visoko izobrazbo ali več.

Razlike med demografskimi skupinami torej obstajajo, vendar tudi ugotovimo, da moški in ženske, mlajši in starejši, nižje in višje izobraženi odgovarjajo na podobno različen način. Anketiranci, ki so reševali EQLS 2003 vsekakor bolj poročajo, da jih morebitna težava, bolezen ali invalidnost ovira pri vsakodnevnih opravilih. Na vprašanje zakaj pride do takšnih razlik med obema verzijama vprašalnika bi verjetno najlažje preverili s poglobljenim raziskovanjem razumevanja s kognitivnimi intervjuji.

Tabela 6.35: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika in dolgotrajnimi boleznimi

		Da	Ne	Skupaj	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
Spol					
Moški	2003	8 21.6%	29 78.4%	37 100%	1.459
	2007	5 11.6%	38 88.4%	43 100%	
Ženski	2003	32* 18.4%	142* 81.6%	174 100%	5.686**
	2007	13* 9.0%	131* 91.0%	144 100%	
Starost					
Do 25 let	2003	21 15.6%	114 84.4%	135 100%	2.936*
	2007	10 8.5%	108 91.5%	118 100%	
26 do 35 let	2003	10 26.3%	28 73.7%	38 100%	2.815*
	2007	2 8.7%	21 91.3%	23 100%	
36 do 50 let	2003	4 19.0%	17 81.0%	21 100%	.887
	2007	2 9.1%	20 90.9%	22 100%	
Več kot 50 let	2003	5 35.7%	9 64.3%	14 100%	1.309
	2007	3 17.6%	14 82.4%	17 100%	
Izobrazba					
Poklicna izobrazba ali manj	2003	4 33.3%	8 66.7%	12 100%	2.564
	2007	1 7.7%	12 92.3%	13 100%	
Srednja šola, gimnazija	2003	24 17.3%	115 82.7%	139 100%	3.375*
	2007	12 9.5%	114 90.5%	126 100%	
Višja, visoka izobrazba ali več	2003	12 20.0%	48 80.0%	60 100%	2.736*
	2007	4 8.5%	43 91.5%	47 100%	

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)
(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)

7 ZAKLJUČEK

Ena izmed lastnosti komparativnih raziskav je raziskovanje sprememb ene družbe v določenem časovnem obdobju. Če želimo izvesti takšno raziskovanje vsekakor potrebujemo enakovreden anketni vprašalnik, kar pa je v družboslovju težko zagotoviti. Pogosto namreč pride v dveh časovnih točkah do sprememb, kot je sprememba v kategoriji odgovorov, dodani novi možni odgovori in podobno. Vse te namerne in nenamerne spremembe vplivajo tudi na podatke, kjer je težko ugotoviti, ali spremembe anketnega vprašalnika vplivajo na enakovrednost pridobljenih podatkov, ki jih potrebujemo za statistične analize.

V diplomskem delu smo zato poskušali raziskati vpliv sprememb anketnega vprašalnika na odgovarjanje anketirancev. V ta namen smo si postavili tudi glavno raziskovalno vprašanje. Zanima nas namreč, ali spremembe anketnega vprašalnika Evropske raziskave o kakovosti življenja sistematično vplivajo na odgovarjanje anketirancev in povzročijo sistematično mersko napako.

V empiričnem delu smo najprej natančno pregledali obe leti izvedbe vprašalnika EQLS (leto 2003 in 2007), kjer smo ugotovili nekatere spremembe anketnega vprašalnika, kot je sprememba v ubesedenju anketnega vprašanja, podvprašanja ali odgovora, sprememba merske lestvice in navsezadnje sprememba strukture anketnega vprašalnika. V prvem koraku smo opravili bivariatno analizo povezanosti med anketnim vprašanjem, za katerega smo ugotovili spremembo in letom izvedbe vprašalnika. Kjer smo ugotovili statistično značilne razlike glede na leto izvedbe vprašalnika, pa smo v naslednjem koraku preverjali še za katere skupine anketirancev (moški ali ženske, mlajši ali starejši, manj ali bolj izobraženi) so razlike, glede na leto izvedbe vprašalnika, statistično značilne. Na tej točki moramo poudariti, da med demografskimi dejavniki (spol, starost, dokončana izobrazba, mesečni dohodek, število družinskih članov, tip krajevne skupnosti in namen uporabe interneta) nismo našli statistično značilnih razlike glede na leto izvedbe vprašalnika, kar pomeni, da lahko te dejavnike izključimo kot možno razlago za značilne razlike v načinu odgovarjanja.

Prva sprememba, ki smo jo preverjali je sprememba v ubesedenju merske lestvice. Predvidevali smo, da takšna sprememba vprašanja pri osebnih stikih izven gospodinjstva in nestrpnostjo med družbenimi skupinami, ne vpliva na odgovarjanje anketirancev, kar se je

izkazalo za pravilno, le v primeru nestrpnosti med moškimi in ženskami se je naša domneva izkazala za napačno. Tu je bil v EQLS 2003 v merski lestvici uporabljen odgovor »nekoliko nestrpnosti«, v EQLS 2007 pa odgovor »nekaj nestrpnosti«. Podrobnejša analiza nam je pokazala, da ženske, mladi in anketiranci z dokončano srednjo šolo ali gimnazijo različno interpretirajo te dva odgovora in to vsekakor povzroči sistematično mersko napako, saj so odgovori anketirancev neprimerljivi.

Druga sprememba, ki smo jo preverjali, je sprememba merske lestvice. Preverjali smo namreč ali uvedba niti-niti kategorije, dodajanje novega možnega odgovora, sprememba števila ur, ki jih anketiranec nameni določeni dejavnosti in sprememba ekstremov vpliva na odgovarjanje anketirancev. Skozi analizo smo ugotovili, da se statistično značilne razlike glede na leto izvedbe vprašalnika pojavijo v primeru uvedbe kategorije »niti strinjam, niti ne strinjam«, v primeru dodanega odgovora »partner-ica/zakonec« ter v primeru spremembe ekstremov.

V primeru uvedbe kategorije »niti strinjam, niti ne strinjam« v EQLS 2007, smo v analizi med demografskimi dejavniki ugotovili, da so spremembe glede na leto izvedbe vprašalnika najpogosteje večje med ženskami, ki imajo dokončano srednjo šolo ali gimnazijo, manj pogosto pa so razlike večje še med moškimi in osebami z višjo, visoko izobrazbo ali več. Te skupine anketirancev so torej najbolj občutljive na uvedbo kategorije »niti strinjam, niti ne strinjam« v EQLS 2007.

Tudi pri vprašanju o socialni opori, kjer je v EQLS 2007 dodan nov odgovor »partner-ica/zakonec« smo pri trditvi »Če bi bili nekoliko depresivni in bi potrebovali nekoga, s katerim bi se pogovorili« oziroma »Če bi bili nekoliko potrti in bi potrebovali nekoga za pogovor« ugotovili, da večje razlike obstajajo med ženskami, do 25. leta starosti in imajo dokončano srednjo šolo ali gimnazijo. Statistično značilne razlike smo ugotovili še pri trditvi »Če bi nujno potrebovali 500 EUR (116,00 SIT), da bi se rešili iz neke stiske«, kjer so razlike glede na leto izvedbe vprašalnika večje med anketiranci od 36. do 50. letom in starejšimi od 50 let, ter v vseh izobrazbenih skupinah. Opisani demografski dejavniki so torej najbolj občutljivi na dodano kategorijo in lahko predvidevamo, da so ti anketiranci v svoje omrežje socialne opore različno uvrstili partnerja/zakonca.

Zadnja sprememba merske lestvice je pri vprašanju o oceni zdravstvenega stanja. Ugotovili smo, da sprememba ekstremov v merski lestvici povzroči drugačno percepcijo odgovorov.

Med demografskimi spremenljivkami pa smo ugotovili, da razlike glede na leto izvedbe vprašalnika EQLS, obstajajo tako med moškimi in ženskami, med vsemi starostnimi skupinami, ter med višje izobraženimi anketiranci, t.j. med osebami z dokončano vsaj srednjo šolo ali gimnazijo.

Na koncu pa smo preverjali še spremembo strukture anketnega vprašanja, kjer v EQLS 2003 anketiranca v enem vprašanju dejansko sprašujemo dva vprašanja, v EQLS 2007 pa sta ti dve vprašanji zastavljeni povsem ločeno. Ugotovili smo, da razlike glede na leto izvedbe vprašalnika obstajajo, podrobnejša analiza pa je pokazala, da so razlike večje med ženskami, starimi do 35. leta in imajo dokončano vsaj srednjo šolo ali gimnazijo.

Diplomsko delo torej predstavlja vpogled v nekatere spremembe anketnega vprašalnika v Evropski raziskavi o kakovosti življenja. Vse spremembe, za katere smo ugotovili statistično značilne razlike glede na leto izvedbe vprašalnika, predstavljajo sistematično mersko napako. V kolikor želi raziskovalec primerjati obe leti izvedbe vprašalnika, se mora zavedati, da je primerjava do določene mere nemogoča, saj anketiranci podajo povsem drugačne odgovore glede na leti izvedbe 2003 in 2007. Namen našega diplomskega dela je torej tudi opozoriti uporabnike sekundarnih podatkov omenjene raziskave in sicer, da obstajajo spremembe merskih instrumentov, prav tako pa se morajo zavedati, kakšne so posledice teh sprememb.

V analizi smo se podrobneje osredotočili na šest različnih sprememb anketnega vprašalnika. Na tej točki je smiselno opozoriti, da analizirane spremembe niso edine spremembe v tej raziskavi. Pri pregledu obeh izvedb vprašalnika smo namreč odkrili še druge spremembe, kot je spremenjena merska lestvica odgovorov, razčlenitev enega izmed dohodkov in še bi lahko naštevali. Poleg tega smo za nekatera vprašanja že v diplomskem delu ugotovili, da bi bilo za boljše razumevanje razlik smiselno uporabiti tehniko poglobljenega raziskovanja razumevanja s kognitivnimi intervjuji. Torej, raziskovanje poglobljenega razumevanja ter preučevanje in analiziranje še preostalih razlik glede na leto izvedbe vprašalnika so le ena izmed možnosti za novo raziskovalno delo.

8 LITERATURA

- *Arhiv družboslovnih podatkov*. Dostopno prek: www.adp.fdv.uni-lj.si/ (19. julij 2011).
- Craig, Samuel C. in Susan P. Douglas. 2000. *International Marketing Research*. New York: Chichester
- *Eurofound*. Dostopno prek: <http://www.eurofound.europa.eu/index.htm> (19. julij 2011).
- Hlebec, Valentina. 1996. *Metodološke značilnosti anketnega zbiranja podatkov v analizi omrežij*. Magistrska naloga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ---, Maja Mrzel in Tina Kogovšek. 2011. Assessing social support networks in cross-national comparative surveys: Measurement issues. *Quality & Quantity* (45).
- Johnson, Timothy P. 1998. Approaches to Equivalence in Cross-Cultural and Cross-National Survey Research. V *Cross-Cultural Survey Equivalence*, ur. Janet A. Harkness, 1-40. Germany: Zentrum für Umfragen, Methoden und Analysen (ZUMA).
- Kallas, John in Apostolos Linardis. 2010. A question documentation model on the needs of comparative study. *Archival Science* 10 (1): 65-83.
- Költinger, Richard. 1995. Measurement Quality in Austrian Personal Interview Surveys. V *The Multitrait-Multimethod Approach to Evaluate Measurement instruments*, ur. Willem Saris in Ákos Münnich, 207-224. Budapest: Eötvös University Press.
- Malnar, Brina. 2010. Longitudinalno in primerjalno raziskovanje kot učinkovita strategija opazovanja družbenih pojavov. V *Primerjalno družboslovje. Metodološki in vsebinski vidiki*, ur. Niko Toš in Karl H. Müller, 53-68. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Mills, Melinda, Gerard G. van de Bunt, Jeanne de Bruijn. 2006. Comparative research: Persistent Problems and Promising Solutions. *International Sociology* 21 (5): 619-631.

- Müllen, Michael R. 1995. Diagnosing Measurement Equivalence in Cross-National Research. *Journal of International Business Studies* 26 (3): 573-596.
- Nowak, Stefan. 1989. Comparative Studies and Social Theory. V *Cross-National Research in Sociology*, ur. Kohn L. Melvin, 34-56. Chicago: American Sociological Association presidential series.
- Saris, William E. 1998. The Effects of Measurement Error in Cross-Cultural Research. *Cross-Cultural Survey Equivalence*, ur. Janet A. Harkness, 1-40. Germany: Zentrum für Umfragen, Methoden und Analysen (ZUMA).
- Scherpenzeel, Annette. Meta Analysis of a European comparative study. V *The Multitrait-Multimethod Approach to Evaluate Measurement instruments*, ur. Willem Saris in Ákos Münnich, 225 -243. Budapest: Eötvös University Press.
- Schuman, Howard in Stanley Presser. 1981. *Questions and answers in attitude surveys: Experiments on question form, wording and context*. New York: Academic press.
- Steenkamp, Jan Benedict in Hans Baumgartner. 1998. Assessing Measurement Invariance in Cross-National Research. *Journal of Consumer Research* 25 (6): 78-90.
- Van de Vijver, Fons J. R. 1998. Towards a Theory of Bias and Equivalence. V *Cross-Cultural Survey Equivalence*, ur. Janet A. Harkness, 1-40. Germany: Zentrum für Umfragen, Methoden und Analysen (ZUMA).
- Yaprak, Attila. 2002. *Measurement problems in cross-national consumer research: The state-of-the-art and future research directions*. Dostopno prek: <http://sbaweb.wayne.edu/~marketing/wp%5C015ay.pdf> (14. april 2011).

9 PRILOGI

Priloga A: Uporabljeni demografski dejavniki

Tabela A.1: Seznam uporabljenih demografskih dejavnikov in način rekodiranja

Ime spremenljivke	Vprašanje	Vrednosti	Rekodirane vrednosti
Spol (Q41)	Prosim, označite vaš spol	1: Moški 2: Ženski	/
Starost (Q42)	Katerega leta ste bili rojeni?	Preračunano v starost	1: 18 do 25 let 2: 25 do 35 let 3: 36 do 50 let 4: več kot 50 let
Dokončana izobrazba (Q43)	Kakšna je vaša najvišja dokončana izobrazba?	1: Dokončana ali nedokončana osnovna šola 2: Poklicna izobrazba 2: Srednja šola, gimnazija 4: Višja ali visoka izobrazba 5: Univerzitetna izobrazba 6: Magisterij 7: Doktorat	1: Poklicna izobrazba ali manj 3: Srednja šola, gimnazija 3: Višja, visoka izobrazba ali več

Priloga B: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika in oceno zdravstvenega stanja

Tabela B.2: Povezanost med demografskimi dejavniki, letom izvedbe vprašalnika in oceno zdravstvenega stanja

	2003	Odlično Zelo dobro	Dobro	Zadovoljivo	Slabo	Skupaj	Vrednost χ^2 in njena statistična značilnost
	2007	Zelo dobro	Dobro	Zadovoljivo	Slabo /Zelo slabo		
Spol							
Moški	2003	21* 56.8%	14 37.8%	0* .0%	2 5.4%	37 100%	18.557***
	2007	9* 20.9%	25 58.1%	9* 20.9%	0 .0%	43 100%	
Ženski	2003	84* 48.3%	73* 42.0%	12* 6.9%	5 2.9%	174 100%	42.637***
	2007	24* 16.7%	78* 54.2%	35* 24.3%	7 4.9%	144 100%	
Starost							
Do 25 let	2003	70* 51.9%	55* 40.7%	6* 4.4%	4 3.0%	135 100%	35.002***
	2007	22* 18.6%	70* 59.3%	22* 18.6%	4 3.4%	118 100%	
26 do 35 let	2003	19* 50.0%	13 34.2%	4* 10.5%	2 5.3%	38 100%	10.411**
	2007	3* 13.0%	11 47.8%	8* 34.8%	1 4.3%	23 100%	
36 do 50 let	2003	7 33.3%	13 61.9%	0* .0%	1 4.8%	21 100%	10.749**
	2007	3 13.6%	11 50.0%	8* 36.4%	0 .0%	22 100%	
Več kot 50 let	2003	7* 50.0%	6 42.9%	1 7.1%	0 .0%	14 100%	7.414*
	2007	2* 11.8%	8 47.1%	6 35.3%	1 5.9%	17 100%	
Dokončana izobrazba							
Poklicna izobrazba ali manj	2003	3 25.0%	5 41.7%	1 8.3%	3 25.0%	12 100%	5.636
	2007	3 23.1%	5 38.5%	5 38.5%	0 .0%	13 100%	
Srednja šola, gimnazija	2003	75 54.0%	55 39.6%	6 4.3%	3 2.2%	139 100%	43.602***
	2007	22 17.5%	73 57.9%	25 19.8%	6 4.8%	126 100%	
Višja, visoka izobrazba ali več	2003	27 45.0%	27 45.0%	5 8.3%	1 1.7%	60 100%	14.743***
	2007	7 14.9%	25 53.2%	14 29.8%	1 2.1%	47 100%	

(* Vrednost prilagojenega reziduala v celici je večja od absolutne vrednosti 2)

(Statistična značilnost: *** $p < 0.01$, ** $0.01 < p < 0.05$, * < 0.1)